

Vlaanderen

verbeelding werkt

Actualisatie veldanalyse Vormgeving in Vlaanderen

Hoe het veld een inhoudelijk sterk, bloeiend
en toekomstgericht landschap kan worden

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

www.vlaanderen.be/cjm

INHOUD

- .Managementsamenvatting..... 6
- 1 inleiding.....11
- 2 Een brede kijk op de actoren, initiatieven en werking.....13
 - 2.1 Overkoepelende spelers ondersteund door het Dep. Economie van de Vlaamse overheid 13
 - 2.1.1 Flanders District of Creativity 13
 - 2.1.2 Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen 13
 - 2.1.3 Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij & Vlaanderen Circulair 14
 - 2.2 Provinciale spelers 15
 - 2.2.1 Designregio Kortrijk 15
 - 2.2.2 Antwerp. powered by creatives 16
 - 2.2.3 Design Hub Limburg 16
 - 2.3 Culturele spelers ondersteund vanuit het Kunsten- en Cultureelerfgoeddecreet 17
 - 2.3.1 Design Museum Gent 17
 - 2.3.2 Vlaams Expertisecentrum Design 18
 - 2.3.3 Structureel gesubsidieerde organisaties binnen Vormgeving 19
 - 2.3.4 Structureel gesubsidieerde organisaties met een gedeeltelijke designwerking 21
 - 2.3.5 Financiële ondersteuning 23
 - 2.4 Organisaties en initiatieven met een focus op vakmanschap 25
 - 2.4.1 VAKlab 25
 - 2.4.2 Crafting Futures 26
 - 2.4.3 Werkplaats immaterieel erfgoed 26
 - 2.5 Awards en prijzen 27
 - 2.6 Beurzen, festivals en conferenties 28
 - 2.7 Publicaties 29
 - 2.8 Initiatieven vanuit het veld 30
 - 2.8.1 De opkomst van collectieve ateliers 30
 - 2.8.2 Fablabs en gespecialiseerde ateliers 31
 - 2.8.3 Designgalerijen en winkels 31
 - 2.9 Internationale initiatieven 32
 - 2.9.1 De collectieve aanpak van Belgium is Design 32
 - 2.9.2 Private initiatieven die België internationaal mee op de kaart zetten 33
 - 2.9.3 Internationale initiatieven voor alle subdisciplines 33
 - 2.9.4 Financiële ondersteuning 33
 - 2.10 Brussel en Wallonië 34
 - 2.10.1 MAD Brussels 34
 - 2.10.2 Design Museum Brussels 34
 - 2.10.3 Kleinere designspelers in Brussel 35
 - 2.10.4 Wallonie Design 36
 - 2.10.5 Centre d’Innovation et de Design 36
 - 2.10.6 BeCraft 37
 - 2.10.7 Wallonie Bruxelles Design Mode 37
 - 2.10.8 Financiële ondersteuning 38

5.1 Het landschap inhoudelijk voeden en zo laten bloeien 74
5.2 De ontwerper praktisch ontzorgen en ondersteunen 77
5.3 Het landschap verzorgen, versnippering tegengaan en de zichtbaarheid vergroten 79
6 Bijlagen82
6.1 Methodologie 82
6.2 Trefwoordenlijst: de verschillende subsdisciplines en specifieke begrippen 84

MANAGEMENTSAMENVATTING

Na de allereerste *Veldverkenning Vormgeving* (2019) wil deze *Actualisatie Veldanalyse Vormgeving in Vlaanderen* (2024) een **stand van zaken** brengen van het designlandschap in Vlaanderen. De studie uit 2019 vormde een vertrekpunt voor het onderzoek en is aangevuld met nieuwe informatie, spelers en inzichten. Qua methodologie is gekozen voor een journalistieke aanpak, met kwalitatieve interviews met een zeventigtal ontwerpers en spelers. Vooral de zes rondetafelgesprekken met ontwerpers uit de diverse subdisciplines, namelijk materieel design, immaterieel design, ruimtelijk design en grafisch ontwerp, en afkomstig uit verschillende provincies, vormden een belangrijke bron. Inhoudelijk gingen die gesprekken over de evoluties en trends in de maatschappij en het veld, de manier waarop een (cultuur)beleid daarop kan inspelen, de noden van ontwerpers, de hiaten in het beleid en de voorbeeldpraktijken uit het buitenland. Ook bij de spelers werd gepolst naar hun visie over de noden, de hiaten en de toekomstige evoluties.

Een brede kijk op de actoren, initiatieven en werking

Het eerste deel van het onderzoek richt de blik op het huidige landschap en geeft een **overzicht van de actoren, de voornaamste initiatieven en de werking van de spelers**. Aangezien design als discipline constant zweeft tussen economie en cultuur – en liefst nog andere beleidsdomeinen – komen spelers uit die twee domeinen aan bod. Al belichten we in dit onderzoek vooral **de meer culturele activiteiten** van de spelers. Zo organiseert Flanders District of Creativity, dat inzet op ondernemerschap, met For the now een beurs voor jonge makers en met de Henry van de Velde Awards de belangrijkste designprijzen. De Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij lanceert jaarlijks een subsidieoproep en reikt awards voor ecodesign uit. Verder zijn er enkele provinciale spelers: Antwerp. powered by creatives profileert zich vooral als een netwerkorganisatie. Designregio Kortrijk realiseert dan weer andere zaken, zoals residenties voor buitenlandse ontwerpers, het evenement Wonder Creativity Festival met onder andere de expo We are the next generation of uitwisselingsprojecten binnen het Creative Cities Network van UNESCO. Met Design Hub Limburg staat een (her)nieuw(d)e organisatie in de steigers.

De grootste speler met een culturele werking is Design Museum Gent, dat ondersteund wordt binnen het Cultureelerfgoeddecreet. Hoewel het museum momenteel gesloten is, belooft de heropening met de nieuwe vleugel DING en de totaal herdachte collectiepresentatie een eigentijdse kijk op de discipline. Enerzijds grijpt het museum terug naar zijn origine als modellenmuseum en legt het de link met ambachten. Anderzijds heeft het aandacht voor de nieuwste, onder andere ook immateriële subdisciplines, met bijvoorbeeld in 2026 een tentoonstelling rond alternatieve vormen van democratie en burgerparticipatie. Het festival Design Fest Gent biedt ruimte aan de immateriële subdisciplines en focust voor de volgende editie in 2026 op democratie. Daarnaast is het Vlaams Expertisecentrum Design een werking opgestart rond drie pijlers: praktijkondersteuning en veldanalyse/beleid, promotie en presentatie

en reflectie en discoursvorming. Ook structureel gesubsidieerde organisaties, zoals Timelab, Artecetera, DOEK en Art Basics for Children, of initiatieven die inzetten op vakmanschap, zoals VAKlab, Crafting Futures en Werkplaats immaterieel erfgoed, dragen vanuit hun specialisatie bij aan het landschap. Daarnaast zijn er organisaties met een gedeeltelijke werking rond design zoals het kenniscentrum van het Vlaams Architectuurinstituut op vlak van archiefwerking. Verder belicht het onderzoek de verschillende soorten subsidies en geeft het een inzicht in awards, beurzen, festivals en publicaties. Private initiatieven zoals de beurzen Collectible en Ceramics, die ons land mee op de kaart zetten, de opkomst van collectieve ateliers, designgalerijen of het door en voor ontwerpers opgerichte Imaginair/Art space vervolledigen het beeld. De spelers en initiatieven in Brussel en Wallonië worden geschetst, net als Europese projecten. Qua internationale promotie zet Belgium is Design de toon.

In totaal zijn er ongeveer **25 designopleidingen** in Vlaanderen. Er zijn zowel professionele bachelors als academische masters, die in het hoger kunstonderwijs ingebed zijn. De focus ligt daarbij eerder op klassieke opleidingen zoals interieurvormgeving, productontwerp, textielontwerp, grafische vormgeving en juweelontwerp. Enkele scholen zetten in op nieuwere subdisciplines, maar het aanbod is beperkt. Daarom trekken ontwerpers daarvoor vaak naar het buitenland.

Inhoudelijke evoluties en tendensen

Het tweede deel van het onderzoek belicht de **maatschappelijke evoluties en tendensen binnen de sector**, waarop een beleid rond design inhoudelijk zou moeten inzetten. Zo wordt de invloed van technologische ontwikkelingen als artificiële intelligentie geduid. De impact vraagt om meer maatschappelijk debat en een kritische herpositionering van de ontwerper. Tegelijk stimuleren die tools de nood aan digitale soberheid, die kansen biedt voor mens en planeet. Ook de evolutie naar een 21^e-eeuwse maakmaatschappij is een reactie op de toenemende digitalisering, geglobaliseerde beeldcultuur en massaproductie, en kan bijdragen aan een meer lokale, kleinschalige en kwalitatieve productie. In die transformatie koesteren ontwerpers een hernieuwde voorliefde voor vakmanschap en zoeken ze naar nieuwe productiemodellen.

Hoewel duurzaamheid al jarenlang de gesprekken bepaalt, pleiten ontwerpers voor **een meer holistische benadering**. Van het materiaal en het product over het businessmodel tot de wetgeving: enkel als al die aspecten doordacht op elkaar zijn afgestemd, is echte duurzaamheid mogelijk. Al mag zeker de menselijke attitude niet uit het oog verloren worden. Zonder draagvlak schiet elke verandering haar doel voorbij. Bij deze culturele omslag komt de elementaire rol van design als agent van verandering uitstekend van pas. Tegelijk ligt net daarin een bijzonder potentieel voor een **hernieuwde invulling van de discipline**: het leven van alle burgers, en bij uitbreiding levende wezens, beter maken. Designers beschikken over de emotionele voelsprietten van een kunstenaar en vertalen die sensitiviteit voor wat onderhuids leeft naar toekomstgerichte producten, diensten en systemen op mensmaat. Op lange termijn helpen ontwerpers mee draagvlak te creëren, in het hier en nu vormen ze een kritisch klankbord.

Om het volle, hernieuwde potentieel van design als discipline te kunnen benutten, is het belangrijk om het **begrip 'functie'** open te trekken. Design kan een politieke, maatschappelijke, emotionele, servicegerichte of waardegedreven functie hebben, en zo veel breder worden ingezet. Dat sluit aan bij de drie laatste tendensen, die een **meer immateriële vorm van design** vereisen. Zo kan design dienstdoen om een systemische omslag te realiseren en zo complexe problemen te ontrafelen en op te lossen. Design kan als verbindende kracht helpen om zichzelf en de samenleving beter te begrijpen of om een hernieuwde invulling aan spiritualiteit te geven. Als ethisch gedreven discipline kan design bijdragen aan de realisatie van een meer inclusieve maatschappij en kan het helpen om onze waarden te herdefiniëren, andere verdienmodellen te bedenken of onze maatschappij anders te organiseren met bijvoorbeeld geluk als nieuwe parameter.

Analyse huidig veld: sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen

Inhoudelijk bundelt deze analyse inzichten van zowel omkadereaars die in de sector werken als van ontwerpers uit de reflectiegroepen. Een eerste hoofdstuk schetst de **specificiteit van de discipline**, met onder meer de constante wisselwerking tussen autonoom en toegepast werk, de nood aan een transdisciplinaire werking en het constante vervellen van de discipline op het ritme van maatschappelijke evoluties. Daarnaast komen onder andere de versnippering van de sector, het ontbreken van een toegewijd steunpunt, de onzichtbaarheid van de sector, het gebrek aan professionele erkenning en het verouderde beeld over de sector aan bod.

De vier volgende hoofdstukken nemen de **vijf functies van het Kunstendecreet - ontwikkeling, productie, presentatie, participatie en reflectie** - als kapstok om het cultuurbeleid op het vlak van design in Vlaanderen door te lichten. Zo komen in het hoofdstuk **'Presentatie en promotie'** private initiatieven aan bod die zowel in het verleden als vandaag de designscene op de internationale kaart hebben geplaatst, maar blijkt ook dat de focus daarbij op verkoopbaarheid ligt. Tentoonstellingen trekken vooral de internationale kaart, terwijl er weinig ruimte is voor experiment – en zo reflectie of uitwisseling onder lokaal talent - en niet alle subdisciplines voldoende aandacht krijgen.

Verder zijn er op het vlak van **ontwikkeling, creatie en productie** binnen een puur culturele context weinig kansen. Doordat ontwerpers op de grens tussen toegepast en autonoom werk balanceren, vinden ze bijvoorbeeld wel opdrachten via een openbare aanbesteding of vragen ze subsidies aan binnen een meer economisch gericht kader. Desondanks bemoeilijkt het gebrek aan middelen binnen een culturele context – bij bijvoorbeeld musea, festivals, awards, stichtingen of residentieplekken – het artistieke experiment binnen een ontwerp praktijk en biedt vrijwel enkel het Kunstendecreet mogelijkheden tot ondersteuning. Om die subsidies aan te vragen ligt het initiatief telkens bij de individuele ontwerper, want er zijn amper curatoren die het werk kunnen oppikken en hen zo kunnen ondersteunen in het uitbouwen van een artistieke praktijk. Zowel op praktisch als op inhoudelijk vlak hebben ontwerpers daardoor het gevoel dat ze er vaak alleen voor staan.

Ook op het vlak van **reflectie, discours, archivering en onderzoek** vertoont de sector hiaten. Ontwerpers hebben het gevoel dat Instagram nu hun voornaamste tool voor presentatie, reflectie en archiefwerking is, terwijl de vluchtigheid van dat medium niet overeenstemt met de meerlagigheid van de discipline. Op verschillende niveaus – website, tijdschrift of publicatie – is er geen aanbod binnen de sector, wat de onzichtbaarheid versterkt en een diepgaande reflectie bemoeilijkt. Elk individu is op zichzelf en internationale bronnen aangewezen, terwijl een overkoepelende stem de visie en inzichten van zowel de ontwerpers, organisaties, musea, bedrijven als overheid zou kunnen versterken. Bovendien bemoeilijkt het gebrek aan reflectie of archiefwerking het toekomstige onderzoek over de sector, waardoor ontwerpers geen kader zullen hebben om hun werk te positioneren.

Het vijfde hoofdstuk focust op **participatie**. Hoewel dat een functie is die nog niet zo sterk is uitgebouwd, zitten de kiemen in het veld en zelfs in het DNA van design zelf. De nieuwste subdisciplines maken van participatie en cocreatie speerpunten, en zoeken manieren om de banden met het publiek aan te halen.

45 aanbevelingen in drie overkoepelende thema's

Uit de inhoudelijke analyse van het huidige veld op basis van de vijf functies van het Kunstendecreet blijkt dat **in alle functies hiaten** op te vullen zijn en dat er op het vlak van de functies ontwikkeling, productie en reflectie amper kansen zijn voor lokale ontwerpers. Op het vlak van participatie zijn er spelers, initiatieven en opleidingen, maar liggen er nog veel meer opportuniteiten. Zeker omdat cocreatie en participatie aan belang winnen binnen de nieuwste subdisciplines, die nu amper aan bod komen in Vlaanderen. Ondanks individueel sterke praktijken en private initiatieven en ondanks een roemrijke designtraditie krijgt de sector op artistiek-inhoudelijk vlak **onvoldoende ondersteuning**. De laatste tien jaar zijn belangrijke spelers zoals Design Vlaanderen weggevallen, waardoor de hiaten nog zijn toegenomen en er nu geen overkoepelende, inhoudelijke visie en werking is. De krachten verenigen zou als een katalysator kunnen fungeren, en aanbevelingen op het vlak van presentatie, reflectie, publicatie en archivering vormen een eerste aanzet om een inhaalbeweging te maken. Een ambitieus cultuurbeleid kan **via design draagvlak creëren** voor maatschappelijke veranderingen.

Hoewel er op het vlak van ondernemerschap zowel op Vlaams als op provinciaal niveau voldoende ondersteuning is via tools, workshops en opleidingstrajecten en er onder meer via gedeelde oproepen wordt ingezet op matchmaking, ervaren ontwerpers **hiaten in de praktische omkadering** van hun ontwerpwerkzaamheden. Doordat ontwerper geen erkend beroep is en er geen (leden)organisatie bestaat, moet elk individu leergeld betalen. Het werk wordt niet altijd gewaardeerd als een echt beroep, wat ontwerpers belemmert in de uitbouw van hun praktijk.

Als derde grote thema is er het **gebrek aan zichtbaarheid en de nood aan landschapszorg**. Naar de buitenwereld toe blijft een verouderd – en zo ondergewaardeerd – beeld van de discipline bestaan. Het grote aantal subdisciplines, de constante transformatie van het veld op het ritme

van de maatschappelijke veranderingen, het gebrek aan een artistiek-inhoudelijke trekker en het ontbreken van een belangenorganisatie dragen daartoe bij. De complexiteit van de discipline vraagt om **complementair te werken**, waarbij elke designorganisatie vanuit een specifieke sterkte een bepaalde niche kan ondersteunen. Verder vraagt design om een **samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen** zoals minstens cultuur en economie. Op basis van een economisch geïnspireerd overleg, dat in 2024 in het leven is geroepen, en een artistiek-inhoudelijk overleg, dat nog niet bestaat, kan een **overkoepelende visie** worden ontwikkeld. Enkel met een holistische visie en tegelijk ruimte voor meerstemmigheid zal het volle potentieel van de designsector tot zijn recht komen en zullen ontwerpers effectief hun rol als vormgevers van onze toekomst kunnen vervullen.

1 INLEIDING

Productdesign. Interieurvormgeving. Textieldesign. Grafisch ontwerp. Collectible design. Bioregionaal design. Meubelontwerp. Service design. Social design. Systemic design. Participatory design. Critical design. Contextual design. Forecast design ... Doordat design, ook vormgeving of ontwerp genoemd, zichzelf als discipline continu heruitvindt en transformeert op het ritme van de maatschappelijke evoluties, is ze niet makkelijk (be)grijpbaar – de trefwoordenlijst in bijlage brengt duiding (cfr. 6.2) –, is ze niet in één hokje te vangen en is het geen evidentie om er één overkoepelende visie voor te ontwikkelen. Zeker nu de wereld zelf in razendsnel tempo evolueert.

Na de allereerste *Veldverkenning Vormgeving* (2019) brengt deze *Actualisatie Veldanalyse Vormgeving in Vlaanderen* (2024) **voor de tweede keer het veld in beeld**. Net als toen vormt dit onderzoeksrapport de basis voor de *Landschapstekening Kunsten* door het Kunstenpunt op het vlak van vormgeving. Qua **methodologie** werd een **journalistieke aanpak** gehanteerd, met kwalitatieve interviews met een zeventigtal mensen (cfr. 6.1 voor een overzicht van de namen). De *Veldverkenning Vormgeving* (2019) vormde het vertrekpunt voor het eerste deel van het onderzoek: het overzicht van de actoren van die studie vormde de basis en is aangevuld met nieuwe spelers. De scholen kregen de teksten uit de studie van 2019 met een aanvullende vragenlijst. Met alle andere spelers van onder andere organisaties en musea werd telkens in gesprek gegaan over hun positie, hiaten/noden in het veld en hun toekomstvisie over een cultuurbeleid voor design.

Als tweede belangrijke bron van informatie werden zes rondetafelgesprekken met ontwerpers uit verschillende subdisciplines georganiseerd, namelijk materieel design, immaterieel design, ruimtelijk design en grafisch ontwerp, en afkomstig uit verschillende provincies. Inhoudelijk gingen deze gesprekken over de evoluties en trends in de maatschappij en het veld, de manier waarop een (cultuur)beleid daarop kan inspelen, hun noden, hiaten in het beleid en voorbeeldpraktijken uit het buitenland. De verzamelde informatie werd tijdens interviews buiten het strikte kader van deze veldanalyse verder afgetoetst.

Het **eerste deel** van de analyse richt de blik op het huidige veld en geeft een overzicht van de spelers, voornaamste initiatieven en werking. Omdat design nu eenmaal constant tussen economie en cultuur – en liefst nog andere beleidsdomeinen – zweeft, worden alle spelers die inzetten op de sector opgelijst. Ook private initiatieven van ontwerpers of initiatieven in Brussel, Wallonië en Europa komen aan bod.

Het **tweede deel** belicht de maatschappelijke evoluties waarop een beleid rond design inhoudelijk zou moeten inzetten. Zo biedt de evolutie naar een 21ste-eeuwse maakmaatschappij nieuwe kansen, moet duurzaamheid meer vanuit een holistisch perspectief bekeken worden en ligt er een toekomst voor design als ethisch gedreven discipline.

////////////////////////////////////

In het **derde deel** vormen de vijf functies van het Kunstendecreet – ontwikkeling, productie, presentatie, participatie en reflectie – de kapstok om het cultuurbeleid op het vlak van design in Vlaanderen door te lichten. Door de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen te formuleren, worden onder meer de hiaten en noden duidelijk.

Het **vierde deel** omvat de aanbevelingen. Die zijn gebundeld in drie overkoepelende thema's: in het eerste vormen de vijf functies van het Kunstendecreet de rode draad voor de inhoudelijke aanbevelingen, een tweede thema focust op de ontzorgende omkadering van de ontwerper en het derde thema belicht de nood aan landschapszorg en zichtbaarheid voor de discipline.

Over de onderzoeker

Elien Haentjens heeft als **freelance journalist, curator en onderzoeker** de voorbije twintig jaar niet alleen met veel ontwerpers, kunstenaars en ondernemers gesproken, maar heeft haar kennis ook verder uitgediept via functies in het hoger kunstonderwijs, eigen tentoonstellingsprojecten, jury's en beoordelingscommissiewerk voor de Vlaamse overheid. Tijdens de structurele ronde voor de periode 2023-2027 kreeg ze zo een overkoepelend inzicht in het veld, waarbij opviel hoe weinig designspelers dat veld telt binnen het Kunstendecreet. Deze opdracht vormde een kans om die bestaande kennis verder uit te diepen, te verzamelen en te verwoorden in een overkoepelende veldanalyse.

2 EEN BREDE KIJK OP DE ACTOREN, INITIATIEVEN EN WERKING

2.1 OVERKOEPELENDE SPELERS ONDERSTEUND DOOR HET DEP. ECONOMIE VAN DE VLAAMSE OVERHEID

2.1.1 Flanders District of Creativity

Anno 2024 is Flanders District of Creativity (Flanders DC) het **voornaamste steunpunt voor de designsector**. Sinds een herstructurering in 2023 focust de organisatie zich op design en mode, naar analogie met de organisaties Design Vlaanderen en Flanders Fashion Institute, waarmee het in 2016 samensmolt. Als organisatie zet Flanders DC vooral in op het **stimuleren van ondernemerschap**, met een uitgebreide waaier aan coachingtrajecten, tools, workshops en advies, en op thema's als duurzaamheid, technologie en inclusie. Daarnaast is Flanders DC gestart met het **stimuleren van meer overleg** tussen de ondersteunende organisaties binnen het veld, zoals de regionale spelers, het Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen, Agoria, Design Museum Gent en de opleidingen productdesign.

Projecten van Flanders DC die een culturele inslag hebben, zijn de designbeurs **For the now** en de **Henry van de Velde Awards** (cfr. 2.5). Die laatste zijn een erfenis van Design Vlaanderen en bestaan intussen meer dan dertig jaar. Ze brengen de evoluties in het veld in kaart, de catalogus draagt bij aan de archiefwerking en de uitreiking vormt een belangrijk netwerkmoment. For the now biedt aan ontwerpers een democratisch geprijsd platform om werk te tonen en te verkopen. Onder de noemer 'binômes' is daar een ontwikkelingstraject voor drie duo's aan gelinkt: elk jaar krijgen drie ontwerpers de kans om samen te werken met een creatieveling uit een andere discipline met een – in de breedste zin van het woord – andere achtergrond. Voor de ontwikkeling van dat traject krijgt elk duo een beperkt budget. Daarnaast was er tijdens de meest recente editie in 2024 voor het eerst een inhoudelijk programma, met onder meer een gesprek met de Designer van het Jaar en een debat rond inclusiviteit in de designwereld.

2.1.2 Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen

Flanders DC is een onderdeel van het Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen (VLAIO), het aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor alle ondernemers. Dat agentschap **ondersteunt ondernemerschap en innovatie**, en zet daarbij met VLAIO Netwerk extra in op het **stimuleren van samenwerking** binnen een groep van ondernemingen en/of kennisinstellingen. Hoewel individuele ontwerpers eerder uitzonderlijk aanspraak maken op de subsidies en een aanvraag in eigen naam indienen, komen de bedrijven voor wie ze werken eventueel wel in aanmerking. Aangezien de subsidies vooral gericht zijn op economie en innovatie en in die zin al een grote mate van

concrete uitwerking voor de markt vragen, zijn ze in het kader van een cultuurbeleid minder adequaat. Tegelijk is er wel regelmatig overleg tussen VLAIO en het Departement Cultuur, Jeugd en Media met de verschillende disciplines die het vertegenwoordigt, onder meer voor cultureel-innovatief onderzoek.

Een interessante tool die VLAIO sinds 2017 verzorgt, is de **website creativesector.be**. Via een oplijsting van de NACE-codes geeft die inzicht in de economische impact van de creatieve sectoren. Deze objectieve manier van werken impliceert een onderschatting, want onder meer ontwerpers die bij bedrijven aan de slag zijn en mensen die in bijberoep of via een Sociaal Bureau voor Kunstenaars werken, zijn niet meegerekend.

2.1.3 Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij & Vlaanderen Circulair

Als **promotor van ecodesign en circulaire economie** ondersteunt de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) studenten, ontwerpers en bedrijven met expertise, tools, netwerk, events, awards en subsidies. Zo geeft het agentschap mee visibiliteit aan de sector via zijn deelname aan de Henry van de Velde Awards – in de vorm van de Ecodesign by OVAM Award – en een eigen studentenaward. Als Vlaams expertisepunt voor ecodesign stimuleert OVAM ontwerpen die van bij de creatie doordacht omgaan met de levenscyclus van het product of de dienst en de impact op de planeet zo laag mogelijk houden.

Specifiek voor de circulaire economie is OVAM initiator van **Vlaanderen Circulair**, dat in het kader van de Visie 2050 van de Vlaamse overheid deze transitieprioriteit moet realiseren. Daarvoor brengt het partners uit de kenniswereld, het bedrijfsleven, overheden en het maatschappelijke middenveld samen. In zijn memorandum schrijft Vlaanderen Circulair dat Vlaanderen zich door de toepassing van de circulaire economie kan onderscheiden op de wereldmarkt en zo een concurrentievoordeel kan behalen. Daarbij zetten circulaire bedrijven zowel in op ecodesign of duurzaam ontworpen producten als op circulaire businessmodellen.

Jaarlijks organiseert Vlaanderen Circulair een **grootschalige subsidieoproep**, telkens rond een specifiek thema dat de transitie naar een circulaire economie moet helpen realiseren. De jongste oproep Design4Circularity, met een beschikbaar budget van twee miljoen euro, richtte zich specifiek op ontwerpers om “ecodesign toe te passen bij de ontwikkeling van nieuwe producten, processen en businessmodellen”. Nooit eerder kreeg het team zoveel dossiers binnen voor een oproep, uit de meest diverse sectoren. Hoewel ontwerpers in principe altijd mogen indienen, zijn er in het kader van deze specifieke oproep beduidend meer ontwerpers en ontwerpbureaus die dat effectief hebben gedaan. Twintig projecten van de 89 ingediende dossiers krijgen effectief ondersteuning.

2.2 PROVINCIALE SPELERS

2.2.1 Designregio Kortrijk

Bij de opstart in 2005 werkte Designregio Kortrijk (DRK) – een samenwerkingsverband tussen de Stad Kortrijk, de intercommunale Leiedal, de Hogeschool West-Vlaanderen, Voka-Kamer van Koophandel West-Vlaanderen, Universiteit Gent en Kortrijk Xpo/Design Nation (oorspronkelijk de Biënnale Interieur) – vooral aan **de link tussen design, innovatie en ondernemerschap**. Onder de noemer *designing better futures* en vanuit de overtuiging dat design tot een transformatie van organisaties, bedrijven en de maatschappij kan leiden, zet het team in op de **kruisbestuiving tussen uiteenlopende sectoren**. Een mooi voorbeeld is de samenwerking tussen Dott Achilles en de Zorggroep Heilig Hart in Kortrijk: residenten moeten hun maaltijdkeuze niet langer zes weken op voorhand doorgeven, maar hebben meer tijd, terwijl het proces wel werkbaar blijft. DRK stimuleert die samenwerkingen via haar brede netwerk of via een open oproep.

Op **internationaal vlak** is DRK deel van het netwerk binnen de Eurometropool Lille-Kortrijk-Tournai, met onder meer projectmatige samenwerkingen met Wallonie Design, Lille Design en Le Fresnoy in Tourcoing voor het versterken van designers in digitale transformatie. Ook binnen de nieuwe Interreg-programmaperiode worden gezamenlijke projecten rond armoede of burgerzaken opgezet. Sinds 2017 is Kortrijk als *city of design* erkend binnen het UNESCO Creative Cities Network (UCCN), dat ondertussen wereldwijd 49 designsteden omvat. Als trekker stimuleert DRK de wisselwerking tussen de lokale realiteit en dat internationale netwerk. Onder de vorm van een *Memorandum of Understanding* zijn er meer concrete samenwerkingen met steden die rond gelijkaardige thematieken willen werken en zo ideale partners zijn in kennisdeling. Zo implementeerde DRK haar 5x5[®]-programma in het Litouwse Kaunas en start DRK een nieuwe samenwerking met de Deense stad Kolding om designprincipes te integreren in de stadswerking.

Een deel van de werkingsmiddelen van DRK komt uit het **Kunstendecreet**, waardoor bepaalde projecten passen binnen een meer cultureel kader. Een mooi voorbeeld is Designers in Residence, waarbij elk jaar drie buitenlandse ontwerpers worden uitgenodigd voor een residentie van drie maanden. Samenwerking met de lokale spelers wordt gestimuleerd. Daarnaast organiseert DRK met Wonder Creativity Festival in Kortrijk een breed opgezet stadsfestival rond design. Naast tentoonstellingen en installaties zijn er conferenties en workshops, zowel voor de sector als voor scholen en het grote publiek. De meest bekende tentoonstelling binnen dat kader is *We are the next generation*, waarbij een externe jury ongeveer veertig talentvolle afstudeerprojecten uit alle Vlaamse en Brusselse designopleidingen selecteert. Ook het organiseren van netwerkactiviteiten behoort tot het DNA van de organisatie.

2.2.2 Antwerp. powered by creatives

Een belangrijke pijler binnen de werking van Antwerp. powered by creatives (APBC) is **netwerken**. Zowel in een gesloten groep met drieduizend leden op Facebook als offline bouwde de organisatie een sterke community uit, waarin regelmatig oproepen of opdrachten worden gedeeld. Zo wil APBC niet alleen creatieven onderling – met onder meer veel ontwerp bureaus die gerelateerd zijn aan de opleiding aan de Universiteit Antwerpen – met elkaar verbinden, maar ook creatieven en spelers uit andere domeinen zoals bedrijven uit de haven of de zorgsector. Doordat het team van APBC – een samenwerking tussen De Winkelhaak, de stad Antwerpen en de provincie Antwerpen – sterk lokaal verankerd is, is het de **ideale matchmaker**. Daarnaast vormt de website een plek voor reflectie en organiseert APBC ontmoetingsmomenten en workshops. Al ligt de focus vooral op de meerwaarde van design binnen ondernemerschap en innovatie.

Daarnaast brengt De Winkelhaak onder de noemer Belgian Essentials Gallery per jaar één product op de markt – zoals een servies van Bob Van Reeth of het computerklavier Typ van Jo De Baerdemaker en Tim Van Damme, en vinden er soms kleinschalige toonmomenten plaats. Dat dit niet meer op regelmatige basis gebeurt, heeft te maken met het geleidelijk aan stopzetten van de financiering voor dit luik van de werking door de stad Antwerpen. Aangezien De Winkelhaak tegen 2030 een nieuwe invulling moet krijgen, onderzoekt het team momenteel op welke manier het gebouw weer ten dienste van de maatschappij zou kunnen staan. Welke invloed dat op de werking van APBC zal hebben, is voorlopig nog niet helemaal duidelijk.

2.2.3 Design Hub Limburg

Design Hub Limburg is de opvolger van voormalige initiatieven als IDE Limburg en Cultuurplatform Design, en moet een antwoord bieden op de heroriëntering van het Hasseltse Z33 richting beeldende kunsten (cfr. 2.3.4.1 over Z33). In nauwe samenwerking met het Genkse C-mine wordt de haalbaarheid van een nieuwe regionale organisatie tot eind 2025 onderzocht. Voor dat onderzoek voorzien de partners eigen middelen, maar op lange termijn wordt ook naar andere Limburgse partners en Vlaanderen gekeken voor ondersteuning.

Als **verbindingsplatform** wil Design Hub Limburg inzetten op het versterken en zichtbaar maken van de creatieve sector in Limburg. Zo wil de organisatie matchmaking en kruisbestuiving tussen verschillende designspelers faciliteren en als aanspreekpunt fungeren. Design Hub Limburg wil **design als katalysator** voor economische en maatschappelijke groei stimuleren, en Limburg op de kaart zetten als bruisende regio voor creatieve innovatie. Via onder meer talentontwikkeling en ondersteuning wil Design Hub Limburg een actieve rol spelen in het tegengaan van de braindrain en een actief cross-sectoraal ecosysteem uitbouwen met als doel een bloeiende designgemeenschap.

2.3 CULTURELE SPELERS ONDERSTEUND VANUIT HET KUNSTEN- EN CULTUREELERFGOEDDECREET

2.3.1 Design Museum Gent

In 2026 opent de langverwachte vleugel DING (Design in Gent) van Design Museum Gent, dat in 1903 werd opgericht. Daarmee wordt het museum een derde groter in oppervlakte. Ook de bestaande gebouwen worden gerenoveerd. Die transformatie vormde de aanzet om de interne werking grondig te herdenken, en binnen het kader van het Cultureelerfgoeddecreet een **vernieuwd programma** uit te bouwen waarin verleden en heden innig in dialoog gaan. Uiteraard vormt de collectie, die uit zo'n 22.500 stukken bestaat, het hart van de museumwerking.

Verspreid over 1.300 vierkante meter en twee verdiepingen van de oude vleugel uit 1992 nemen **vijf thematische presentaties** – geïnspireerd door zijn originele, educatieve opzet als modellenmuseum voor ambachtelijke technieken en materialen – de bezoeker mee doorheen de tijd. Elk thema richt de blik ook op de huidige wereld, en kan na verloop van tijd eventueel worden vervangen. Verder moet het grootste deel van de collectie tegen de opening gedigitaliseerd, ontsloten en inhoudelijk gewaardeerd zijn, en zal dat digitale archief via een collectiewebsite toegankelijk zijn. Het gelijkvloers biedt plaats aan tijdelijke tentoonstellingen. Dat kunnen zowel eigen producties als coproducties zijn, of aangekochte tentoonstellingen die worden aangevuld met een eigen luik.

Om de artistieke programmatie te verduurzamen, intern kennis op te bouwen en die te kunnen inzetten voor tentoonstellingen, onderzoek en discoursontwikkeling richtte het museum **vier gloednieuwe thematische studio's** op. In de Studio Grafisch voert het museum in nauwe samenwerking met Valentijn Goethals van het transdisciplinaire platform 019 een onderzoek naar de toekomstige grafische identiteit. De Studio Digitaal onderzoekt de relatie tussen design en digitale cultuur, hoe het museum digitaal design kan verwerven en tonen en hoe publieksinterfaces of digitale publiekswerking er zouden kunnen uitzien. In de Studio Care staan maatschappelijke thema's als technologie, gezondheid en welzijn, mobiliteit en duurzaamheid centraal. De Studio Collectie bestudeert de eigen collectie en de geschiedenis van Hotel de Coninck, en speelt met kleine thematische expo's rond bijvoorbeeld de kristalfabriek Val Saint Lambert of ontwerpduo Muller Van Severen in op actuele gebeurtenissen. Samenwerkingen met de opleidingen Kunstwetenschappen versterken het onderzoek en via creatieopdrachten aan hedendaagse ontwerpers wordt de collectie geheractiveerd.

Ook op de derde verdieping van de nieuwe vleugel DING is er **plek voor tijdelijke expo's**, maar die zullen dynamischer en kleinschaliger zijn. Zo kan een school er bijvoorbeeld haar afstudeerexpo houden. DING huisvest ook de hoofdkom van het museum, die is opgevat als een stadskamer, en het museumcafé. Er is plek voor lezingen, een restauratieatelier, educatieve ruimtes met een

Binnen de drie kerntaken ontwikkelt het Vlaams Expertisecentrum Design een programma dat wil **aanzetten tot dialoog en samenwerking**, om zo de capaciteit rond designcultuur te vergroten. Concreet staan vanaf 2026 onder meer een kleinschalige tentoonstelling en een publicatie zoals een jaarboek op de planning, aangevuld met een drietal kleine, eventueel nomadische events, zoals werkreizen, een dissertatieprijs, discussieforums of netwerkevents. In de subsidieovereenkomst zijn ook een inhoudelijk lanceringsmoment en de opstart van een webplatform voorzien.

2.3.3 Structureel gesubsidieerde organisaties binnen Vormgeving

Noot: ook Designregio Kortrijk krijgt voor een deel van haar werking structurele subsidies uit het Kunstendecreet. De organisatie komt aan bod onder punt 2.2.1 bij de provinciale spelers.

2.3.3.1 Timelab

De afgelopen twintig jaar evolueerde Timelab van een plek voor mediakunst over een fablabwerking voor het grote publiek tot een **kritische stem in het veld van architectuur en design**. Timelab omarmt grote en kleine maatschappelijke veranderingen en onderzoekt via een doorgedreven, crossdisciplinaire dialoog nieuwe perspectieven. Timelab biedt tijd, ruimte en reflectie voor een samenleving in beweging.

In zijn Gentse thuisbasis verwelkomt Timelab creatieven uit alle mogelijke disciplines – van architecten, designers en kunstenaars tot fotografen, grafisch ontwerpers en koks – om samen het status quo te herdenken. De ingetogen architectuur van a2o architecten vormt het perfecte canvas om elkaar in alle openheid te ontmoeten. Voor de inrichting van de restaurantruimte werkte Timelab samen met Onbetaalbaar, dat vooral met circulaire, natuurlijke materialen werkt.

Timelab structureert de werking rond **zes basisstromen**. Zo herinterpreteren de medewerkers de rol van een culturele organisatie in een buurt, en gaan ze daarbij uit van wat er is. Ze onderzoeken de mogelijkheden van bioafbreekbare materialen, zoals Japanse duizendknoop, en nodigen internationale ontwerpers uit voor een residentie. Ook organiseren ze workshops, lezingen en crossdisciplinaire zomerkampen om kennis uit te wisselen, in dialoog te verdiepen en al makend te experimenteren. Als een soort vrijplaats brengt Timelab expertise en sectorgenoten samen om alternatieven te bedenken voor maatschappelijke issues. Die kennis deelt Timelab binnen zijn internationale netwerk.

Met zijn Academy coacht Timelab overheden en organisaties om vorm te geven aan participatieve plekken of projecten en de transformatie naar die commons of gedeelde plekken in een stedelijke context te bevorderen. In dat kader ontwikkelde het team van Timelab verschillende workshops en tools, die mensen op een laagdrempelige manier kennis laten maken met nieuwe

De dienstverlenende rol 'Vakmanschap & Erfgoed' die Domein Bokrijk in opdracht van de Vlaamse overheid uitoefent en gesubsidieerd wordt via het Cultureelerfgoeddecreet, heeft als doel het versterken en zichtbaar maken van vakmanschap en het immaterieel cultureel erfgoed ervan. Daarbij is er aandacht om het vakmanschap naar de hedendaagse praktijk van designers te brengen.

2.4.2 Crafting Futures

Begin 2024 schoot het grootschalige onderzoeksproject Crafting Futures van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek-Strategisch Basis Onderzoek (FWO-SBO) officieel uit de startblokken. De Universiteit Antwerpen (onder andere de faculteiten Ontwerpwetenschappen, Rechten en Economie) en de KU Leuven (onder andere de faculteiten Psychologie en Onderwijswetenschappen en Sociale Wetenschappen) trekken het **multidisciplinaire project** met meer dan vijftig partners. Naast meer wetenschappelijke doelstellingen liggen een aantal meer praktische vraagstukken op tafel die onderzoeken of en hoe de sector van de ambachten kan worden klaargestoomd voor de toekomst. Het praktijkonderzoek van drie ontwerpers sluit daarbij aan.

Het project focust op drie grote assen: educatie en overdracht, *maker spaces* en beleid en ondernemerschap. Hoe ambachten vandaag en in de toekomst relevant kunnen blijven, bijvoorbeeld in wisselwerking met innovatie en technologie, vormt een deel van het onderzoek, net als de mogelijke link met het designveld. Het project wil de discussie openwrikken over welke structurele veranderingen er voor de sector nodig zijn. Ook de inbedding in het onderwijs of andere vormen van transmissie worden onderzocht.

2.4.3 Werkplaats immaterieel erfgoed

De Werkplaats immaterieel erfgoed (de Werkplaats) legt zich toe op het **borgen van immaterieel erfgoed**. Dat zijn praktijken, kennis en gebruiken die mensen al generaties lang koesteren en doorgeven. Dat levende erfgoed maakt integraal deel uit van ons maatschappelijk-culturele DNA en verandert in nauwe wisselwerking met onze maatschappij. Een van de domeinen waarop de Werkplaats werkt, is ambacht, vakmanschap en techniek. Binnen die context zijn er heel wat raakvlakken met de designsector mogelijk, zowel met de materiële als immateriële niches. Het gaat daarbij om gewoontes, rituelen, kennis en praktijken van vandaag die mensen hebben meegekregen en graag willen doorgeven aan toekomstige generaties. In die zin kan immaterieel erfgoed dienstdoen als inspiratiebron, of als 'handvat' om te bewegen in de wereld van vandaag en na te denken over die van morgen.

De **Creative Belgium Awards** zetten onder meer grafisch ontwerpers die in de reclamewereld werken in de bloemetjes. De **Ecodesign by OVAM design award** moedigt studenten aan om duurzaamheid te omarmen. De **Wanatoe-prijs** van Het Belang van Limburg, die creatief afstudeertalent uit de provincie een forum geeft, is in 2025 wellicht aan een laatste editie toe.

2.6 BEURZEN, FESTIVALS EN CONFERENTIES

De voornaamste plek waar ontwerpers binnen de niche van materieel design hun werk momenteel kunnen tonen, zijn beurzen. Zo groeide Collectible de voorbije zeven jaar uit tot een momentum waar Belgisch talent binnen de niche van **gelimiteerde en unieke stukken** werk kan presenteren binnen een sterk internationaal kader. Naast de Brusselse editie organiseerden initiatiefnemers Liv Vaisberg en Clélie Debehault in 2024 hun eerste Collectible in New York. Daarnaast bieden For the now (cfr. 2.1.1) en Curated, beide in Brussel, individuele ontwerpermakers de kans om hun werk te tonen en verkopen aan het grote publiek. De hernieuwde Gentse beurs Belgian Art & Design Affair (BADAFF) combineert design in kleine oplages met beeldende kunst. Het Brusselse Ceramics, opgericht door een verzamelaar, focust op keramiek als materiaal, en verkent zo het grensgebied tussen design, beeldende kunst en ambacht. Als nieuwe verzamelplaats voor *material based arts* kan dat een internationaal ontmoetingspunt worden.

Op het vlak van **industriële ontwerp** bekleedde de Biënnale Interieur in Kortrijk lange tijd een internationale topositie. Na het beroemde Salone del Mobile in 1961 zag deze beurs al in 1968 het levenslicht. Het team slaagde erin om internationale eregasten naar Kortrijk te halen, en combineerde een meer commercieel met een cultureel programma. Zo reikte de beurs haar eigen Interieur Awards uit. Door de sterk veranderende beurswereld moest de Biënnale Interieur er in 2022 mee ophouden. Met Design Nation organiseert Kortrijk Xpo intussen een nieuwe professionele beurs, waar voornamelijk nationale designbedrijven hun innovaties tonen aan de contract- en projectmarkt. Onder de noemer Antwerp Design Week bundelen enkele grote Antwerpse designbedrijven de krachten om hun internationale klanten samen uit te nodigen. Intussen sprongen heel wat andere (inter)nationale bedrijven op de kar en is er beperkt en betalend plaats voor individuele ontwerpers.

Ook voor de subdiscipline van **vakmanschap** zagen recent twee nieuwe initiatieven het daglicht: Ambacht in Beeld Festival en SavoirFaire. De eerste beurs komt overgewaaid van Amsterdam naar Brussel – en ook Londen in 2025 – en wil het grote publiek op een toegankelijke manier laten kennismaken met ambacht via onder meer workshops. De tweede vindt plaats in het Casino van Knokke en focust vooral op interieur- en architectuurbedrijven die inzetten op vakmanschap.

Verder zijn er verschillende festivals, waar plaats is voor **meerdere subdisciplines** binnen design. Zo bundelt Wonder Creativity Festival een dertigtal expo's en evenementen rond design in Kortrijk en zet Brussels Design September de Brusselse designscene al bijna twintig jaar in de kijker.

Tussen 1992 en 2016 vormde Kwintessens, dat werd uitgegeven door Design Vlaanderen, de **tussenplek** voor niet-commerciële, reflectieve artikels die de vinger aan de pols van de sector hielden. Op basis van de studie van Knightmoves (2021) kwam de nood aan een magazine opnieuw naar voren en werd daar met Ponton eenmalig een antwoord op geboden. Wat op dit moment wel bestaat, zijn artikels op de websites van de verschillende organisaties die rond design werken. Eén keer per jaar bundelt Flanders DC de beste artikels in een magazine, maar naar analogie met zijn focus ligt de klemtoon daar op ondernemerschap, en minder op artistiek-inhoudelijke reflectie.

2.8 INITIATIEVEN VANUIT HET VELD

2.8.1 De opkomst van collectieve ateliers

In een algemene transitie naar 'makers' hebben steeds meer ontwerpers een eigen atelier. Het gaat vooral om ontwerpers die in eigen productie voorzien, en zich daarvoor meestal specialiseren in een bepaald materiaal en/of techniek. Ook zijn mensen met een achtergrond in grafisch ontwerp of illustratie en interieurarchitecten of meubelontwerpers vaak gebaat met een eigen atelier. Hoewel het ontwerpproces de voorbije decennia steeds verder gedigitaliseerd is, is er een duidelijke **revival van het handgemaakte**.

Net als voor kunstenaars is het voor ontwerpers niet vanzelfsprekend om een eigen atelier te hebben. Niet alleen wat betreft de ruimte, maar ook omwille van de vaak gespecialiseerde toestellen die nodig zijn voor de productie. Sommigen vinden een atelier binnen een kunstenaarswerking, zoals het Gentse Nucleo of het Leuvense Cas-co. Enkele atelierplekken voor én door ontwerpers zagen het licht: Haptic House in Antwerpen, Onbetaalbaar in Gent, Au Charbon in Brussel en Zaventem Ateliers aan de Brusselse ring.

Voor de laatste speler tilt de **gezamenlijke atelierwerking** naar een hoger niveau: op initiatief van Brusselaar Lionel Jadot bundelen de ontwerpers de krachten voor grote interieurprojecten of voor internationale beurzen zoals Salone del Mobile. Zo functioneert Zaventem Ateliers als een katalysator voor de uitbouw van elke individuele praktijk en als een promotioneel vlaggenschip voor het collectief, maar ook voor Belgisch design in het algemeen. Tijdens Collectible openen de circa 35 ontwerpers hun atelier, zodat internationale bezoekers hun werk kunnen ontdekken.

eigen collectie. Geo Gyselinck vormde in Kortrijk een deel van de gelijknamige winkel om tot galerie, waar hij historische stukken die hij in de loop der jaren verzamelde, toont en verkoopt. In dialoog met de Biennale Interieur kon hij vaak internationale ontwerpers naar Kortrijk halen voor talks of zelfs tentoonstellingen, die niet alleen extra inhoud brachten voor de winkel, maar ook voor het designveld en het grote publiek.

2.9 INTERNATIONALE INITIATIEVEN

2.9.1 De collectieve aanpak van Belgium is Design

Aangezien Vlaanderen, maar ook België een eerder kleine afzetmarkt vormen, is het voor de sector noodzakelijk om zich internationaal te profileren. Een designbedrijf dat wil groeien, kan dat niet voldoende op basis van enkel de binnenlandse markt. Vanuit een voornamelijk economisch perspectief nemen zowel individuele bedrijven en ontwerpers als overheidsinstanties deel aan **designbeurzen**. Onder de noemer Belgium is Design bundelen Flanders DC, Wallonie Bruxelles Design Mode en MAD Brussels sinds 2011 de krachten voor de presentatie op Salone del Mobile, Maison & Objet en (vroeger) Stockholm Design Week. Hoewel de ontwerpers zelf nog een financiële bijdrage moeten leveren – die per regio sterk verschilt – is deze samenwerking een grote steun door de gemeenschappelijke logistiek, administratie en communicatie. Ook voor de organisaties zelf is samenwerken de enige optie die het financieel haalbaar maakt om aanwezig te zijn op die internationale evenementen.

Tegelijk is die **nood aan een collectieve aanpak** terug te vinden in initiatieven van ontwerpers zelf, zoals Brut Collective, Belgian Design Pavilion, Belgian Design Collective en Baranzate Ateliers. Dit laatste initiatief van Lionel Jadot, naar analogie met zijn Zaventem Ateliers, brengt voornamelijk ontwerpers samen die actief zijn in het veld van collectible design. Ook de presentatie van Belgium is Design vond in april 2024 binnen dat kader plaats. Verder verzamelt Belgium is Design elk jaar alle presentaties van Belgen in de verschillende wijken van Milaan op een overzichtelijke kaart.

Een uitzondering op de meestal eerder economisch getinte samenwerking van de drie instellingen is de film *The object becomes* (2021), waarvoor curator Giovanna Massoni en filmmaker Alexandre Humbert de krachten bundelden. De film gaf een diepgaandere kijk in het proces en de visie op circulair design van negen Belgische designstudio's en reisde langs verschillende filmfestivals. Ook de overzichtspublicaties rond Belgisch ontwerp, geïnitieerd door Wallonie Bruxelles Design Mode, (cfr. 2.10.4) dienen nu als een economisch-cultureel visitekaartje en zullen later een minimale basis vormen voor de archiefwerking.

2.10 BRUSSEL EN WALLONIË

2.10.1 MAD Brussels

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is MAD Brussels de voornaamste, **ondersteunende en tweetalige organisatie**. De werking valt uiteen in twee grote delen: aan de ene kant een meer zakelijke ondersteuning voor in Brussel gevestigde ontwerpers en aan de andere kant het inzetten op promotie en visibiliteit van de mode- en designsector, met een focus op productdesign, collectible design en interieurarchitectuur. Daarvoor brengt MAD Brussels een mix van grootschalige thematische tentoonstellingen met werk van (inter)nationale ontwerpers, monografische tentoonstellingen van buitenlandse ontwerpers en kleinschaligere expo's met jong, vooral Brussels talent.

MAD Brussels werkt samen met museale partners binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, maar ook met partners uit de andere regio's (Wallonie Design, Designregio Kortrijk) voor expo's en evenementen. De Creative Lunch, waarbij een ontwerper tijdens de middagpauze een inkijk geeft in zijn werk, richt zich zowel tot het veld zelf als tot het brede publiek. Tenslotte vormt MAD Brussels een matchmaker tussen ontwerpers en de overheid of bedrijven die op zoek zijn naar ontwerpers voor creatieopdrachten.

2.10.2 Design Museum Brussels

Als museum zet Design Museum Brussels design sinds 2016 op de kaart. Wat begon met de aankoop van de collectie van het Plasticarium van Philippe Decelle met tweeduizend objecten, is tien jaar later verder uitgegroeid tot een **museale werking** met verschillende ankerpunten. Zo krijgt de collectie plastic design geregeld een update en huisvest het museum – op vraag van de buitenlandse bezoekers – een introductie in onze Belgische designgeschiedenis. Daarvoor krijgt het museum onder meer via de Koning Boudewijnstichting stukken in bruikleen.

Daarnaast zet het museum in op tijdelijke tentoonstellingen. Naast aangekochte, thematische expo's van onder meer Vitra Design Museum in Bazel of Design Museum in Londen zet het museum – vaak in nauwe samenwerking met de academische wereld uit de drie gemeenschappen – zelf samengestelde thematische expo's op, maar ook monografische expo's van ontwerpers uit de Belgische designgeschiedenis zoals Christophe Gevers. Parallel met het Europees voorzitterschap belichtte Design Museum Brussels telkens design uit een ander Europees land. Evenementen, workshops en lezingen vertaalden het programma naar het brede publiek.

Achter de schermen werkt het team aan **de bewaring, het onderzoek en de waardering van de**

collectie. Daarbij ligt de focus op het ontwikkelen van de expertise om de verschillende soorten plastic optimaal te kunnen bewaren, en op industrieel design dat tot het collectieve geheugen behoort. Dat thematische onderzoek rond bijvoorbeeld innovatie en ergonomie vertaalt zich telkens in een hernieuwde presentatie van de plastic design-collectie. Tegelijk maakt dat hiaten in de collectie duidelijk, en probeert het museum die, ondanks haar zeer beperkte aankoopbudget, stap voor stap te vullen. Af en toe zijn er bescheiden installaties rond hedendaags ontwerp die inspelen op actuele events, zoals de Designer van het Jaar of de beurs Art on Paper.

Verder zet het museum in op **archieffwerking.** Die begon met de archieven die Philippe Decelle samen met zijn collectie had verzameld, en wordt intussen gestaag uitgebreid met schenkingen. Zo kreeg het museum de jongste jaren onder meer archieven van Christophe Gevers, Zéphir Buzine en de Brusselse interieurwinkel Baucher-Feron, en kocht het een aantal objecten van Jean-François d'Or met bijhorende archiefstukken aan. Dat archief vormt niet alleen de basis voor expo's en kleine publicaties, maar is volgens de voorwaarden van het museumbeleid van de Fédération Wallonie-Bruxelles ook publiek toegankelijk. Ook stelt de Fédération Wallonie-Bruxelles geleidelijk middelen ter beschikking voor aankopen, zoals de Meeting Chairs van Laurence Humier, die ook tot de collectie van het Museum of Modern Art (MoMA) behoren.

2.10.3 Kleinere designspelers in Brussel

Hoewel er binnen de experimentele fase van KANAL Brut by KANAL Centre Pompidou wel plek was voor uitwisseling met de designcollectie van het Parijse moederhuis, zijn er voorlopig geen plannen om design binnen de werking van **KANAL Centre Pompidou** op te nemen. Al zullen er binnen de participatieve werking wellicht praktijken aan bod komen die aanleunen bij onder meer de subdiscipline social design, maar niet per se zo benoemd worden, omdat ze zich op het grensgebied tussen kunst en design bevinden. Ook **CIVA**, dat verhuist naar de KANAL-site, programmeert vanuit haar eigen specialisatie architectuur soms in de marge interieurarchitectuur. Sinds de afschaffing van de tentoonstelling rond de Henry van de Velde Awards is er in **Bozar** nog nauwelijks aandacht voor design. Het **Hortamuseum** geeft soms creatieopdrachten aan bijvoorbeeld textielontwerpers voor een ingreep in zijn historische interieurs, en in de **Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis** krijgen de historische sierkunsten een steeds prominentere plek, met bijvoorbeeld de reconstructie van de Wolferswinkel, de opening van nieuwe zalen rond sierkunsten van de achttiende eeuw, art nouveau en art deco of de tijdelijke tentoonstelling rond de Oostenrijkse architect Josef Hoffmann, die in Brussel het Stocletpaleis bouwde.

2.10.4 Wallonie Design

Aan Waalse kant is Wallonie Design de grootste speler. Net zoals Flanders DC in Vlaanderen door VLAIO wordt ondersteund, wordt Wallonie Design gefinancierd via het Waalse ministerie van Economie, wat wordt aangevuld met middelen van Wallonie Entrepreneurs, Circular Wallonia, Europese fondsen en private middelen. De organisatie probeert met strategische projecten **design in de maatschappij te verankeren**, en te tonen wat design kan bijdragen. Bijzonder aan Wallonie Design is het Texlab, dat in 2019 opende. Per jaar kunnen een twintigtal ontwerpers er onder begeleiding van vijf textielontwerpers komen experimenteren en artistiek onderzoek uitvoeren op het gespecialiseerde machinepark. Zo laat het lab toe om kennis in eigen land uit te diepen.

Het meest uitgesproken culturele project is Duos en Résonances, waarmee Wallonie Design **ambachtshuizen koppelt aan ontwerpers**. Aangezien de open oproep openstaat voor alle Belgische ontwerpers, hebben heel wat Nederlandstaligen deelgenomen aan dat traject. Dat het Brusselse presentatiemoment gekoppeld is aan een grootschaliger congres rond kunstambachten, maakpraktijken en design, versterkt niet alleen de inhoud maar ook het veld. Dit project sluit perfect aan bij de hernieuwde interesse in het maken. Naast de relatief beperkte ondersteuning via de Fédération Wallonie-Bruxelles Culture is er via het SofinaBoël Fonds een productiebudget voor de duo's. De mogelijkheid die het project biedt om in alle vrijheid te kunnen experimenteren, vormt een vruchtbare grond om tot innovatieve toepassingen van traditionele ambachten te komen.

Hoewel Wallonie Design zelf overtuigd is van het **belang van een cultureel designbeleid** – en het vroeger bijvoorbeeld samenwerkte met Z33, koppelt ook de Waalse overheid design in eerste instantie aan economie. Een project dat na drie edities (2012, 2015, 2018) geen ondersteuning meer kreeg, is Reciprocity. Nochtans bracht die triënnale een boeiende mix tussen de culturele, sociale en innovatieve kracht van design, en liet ze het grote publiek op een toegankelijke manier kennismaken met het veld.

2.10.5 Centre d'Innovation et de Design

Op **museaal gebied** is het Centre d'Innovation et de Design (CID), op de voormalige mijnsite van Le Grand Hornu in Bergen, de belangrijkste plek in Wallonië. De financiering komt zowel van de provincie Henegouwen, de Fédération Wallonie-Bruxelles als van private bedrijven. Al wordt dat laatste steeds minder evident. Onder de leiding van Marie Pok bouwde CID een internationale reputatie op met zowel maatschappelijk relevante groepstentoonstellingen als monografische expo's van binnen- én buitenlandse ontwerpers.

Terwijl de monografische expo's voor de ontwerper een aanleiding vormen om over de eigen praktijk te reflecteren en werk te tonen aan het grote publiek, vormen de groepsexpo's een uitstekende plek voor kennisuitwisseling en het versterken van het (inter)nationale netwerk

te versterken en de deelname aan beurzen, waar zowel bedrijven als ontwerpers een forum krijgen. De eerste, meer cultureel geïnspireerde doelstelling ondersteunt de tweede. Naast de deelname aan beurzen biedt WBDM ontwerpers bijvoorbeeld de kans om in internationale jury's te zetelen, of aan residenties in het buitenland deel te nemen. Verder ondersteunt WBDM de culturele programmatie tijdens diplomatieke missies en helpt ze merken bij de versterking van hun positie op een specifieke buitenlandse markt.

Een van de **communicatietools** die WBDM daarvoor ontwikkelde, zijn compacte overzichtsgidsen met Belgische ontwerpers. De selectie gebeurt via een open oproep, en is voor de laatste editie in 2024 opengetrokken naar de drie gemeenschappen. Net als het boek dat WBDM in 2021 uitbracht naar aanleiding van haar vijftiende verjaardag, vormen die publicaties op termijn interessant archiefmateriaal. Daarnaast draaide WBDM verschillende korte promotiefilmpjes over Belgisch ontwerp, onder meer over de creatieve vrijheid die hier heerst.

2.10.8 Financiële ondersteuning

Net zoals in Vlaanderen voorziet het Departement Cultuur (commissie Beeldende Kunsten: Design & Mode) van de Fédération Wallonie-Bruxelles **drie mogelijkheden voor subsidiëring**. Als eerste is er de beurs voor prototypes, die ontwerpers ondersteunt tijdens het experimenteerproces voor een nieuw object. Daarnaast zijn er middelen voor specifieke evenementen, en ten slotte worden ook maatschappelijke en ecologische onderwerpen via de commissie ondersteund.

Naar analogie met Flanders Investment & Trade in Vlaanderen zijn er in Brussel **subsidies voor export**. Bij Wallonie Bruxelles Design Mode loopt de organisatie van internationale evenementen en de toekenning van subsidies meer parallel, waardoor ontwerpers geen beroep moeten doen op een externe organisatie, maar via Wallonie Bruxelles Design Mode zelf ondersteuning voor hun deelname krijgen.

2.11 CREATIVE EUROPE, NEW EUROPEAN BAUHAUS EN ANDERE EUROPESE INITIATIEVEN

Creative Europe is een overkoepelend programma voor de culturele en creatieve sectoren, dat de nood aan ondersteuning in onze snel veranderende wereld erkent. Volgens Eurostat vertegenwoordigen die sectoren ongeveer 4,2 procent van het Europese bruto binnenlands product. Het Creative Europeprogramma zet vooral in op de zes politieke prioriteiten van de Europese Commissie: de Green Deal/New European Bauhaus, digitalisering, inclusie, economische ontwikkeling en gelijke kansen, marktverbetering en democratie. Ook in de periode 2025-2030

//

blijven dat de prioriteiten. Wellicht zal culturele diplomatie als nieuwe prioriteit aan belang winnen.

Volgens de Europese Unie genereren op kennis en creativiteit gebaseerde sectoren een sterke economische meerwaarde en zijn ze cruciaal in het verstevigen van de Europese identiteit, waarden en cultuur. Op economisch vlak creëren ze een meer dan gemiddelde groei en, zeker voor jongeren, veel jobs. Bovendien verstevigen ze de sociale cohesie. De Europese Commissie trok voor de periode 2021-2027 een budget van 2,44 miljard euro uit, terwijl dat in het vorige programma (2014-2020) 1,47 miljard euro was. Een van de drie beleidslijnen is cultuur, met daarbij onder meer **design als discipline**. Het programma stimuleert samenwerking over de grenzen van de landen van de EU heen in projecten, netwerken en platformen.

Een van de domeinen waar design een grote rol kan spelen, is het **New European Bauhaus** (NEB). Dat wil een brug bouwen tussen wetenschap, technologie, kunst en cultuur en ons leven verbeteren door de groene en digitale uitdagingen kracht bij te zetten. Het is een uitnodiging om complexe maatschappelijke problemen via cocreatie aan te pakken. Door concrete samenwerking tussen mensen van verschillende achtergronden en disciplines te stimuleren wil het NEB inzetten op duurzaamheid, esthetiek en inclusie. In april 2024 organiseerde het NEB een festival in Brussel, en elk jaar reikt de organisatie awards uit.

Verder zijn er **andere Europese ondersteuningsprogramma's** zoals Horizon Europe, Worth Partnership Project of het Science, Technology & the Arts (STARTS) initiatief. Ook bestaan er heel wat netwerkorganisaties zoals het European Creative Business Network, het European Creative Hubs Network of het European Regions Research and Innovation Network – Working Group on design and creativity. Voor zijn digitaliseringsproject Collectie van de Gentenaar kreeg Design Museum Gent een kleine vijf miljoen euro Europese subsidie via het Urban Innovative Actionsinitiatief.

2.12 ONDERWIJS

2.12.1 Interieurvormgeving en -architectuur

Voor deze subdiscipline bestaan er **twee opleidingstrajecten**: een professionele bachelor die Interieurvormgeving heet en een academische master Interieurarchitectuur. De professionele opleiding heeft de voorbije jaren aan populariteit gewonnen, en wordt net als de academische opleiding op drie plaatsen in Vlaanderen aangeboden. **Hogeschool West-Vlaanderen** (Howest) heeft binnen haar opleiding Industrieel Productontwerpen in Kortrijk een extra keuzetraject

rond interieurdesign toegevoegd, met een focus op interieur, ruimtelijk (stads)ontwerp of meubelontwerp.

Binnen haar professionele bachelor biedt **KASK & Conservatorium School of Arts** in **Gent** een **pragmatische en praktijkgerichte aanpak** aan, met de ontwerpstudio's als kloppend hart van de opleiding. Studenten worden uitgedaagd om hun creativiteit, persoonlijkheid en conceptuele visie op de ruimtelijke vormgeving te ontwikkelen binnen concrete ontwerp opdrachten. Terwijl in de eerste drie semesters alle aspecten van het ontwerpproces aan bod komen, worden in het vierde semester vier keuzetrajecten aangeboden: concept & ruimtelijkheid, meubel & design, tijdelijke installaties en interieurafwerking & advies. Via de bachelorproef kunnen studenten zich verder verdiepen in een van die gebieden, en de stage vormt de opstap naar de arbeidsmarkt.

Thomas More Mechelen zet in op ontwerpvaardigheden aan de hand van interieurs in de ruime zin van het woord. Via een **universele ontwerpmethodiek**, waarbij het breed en out-of-the-boxdenken centraal staat, wordt gegarandeerd dat de afgestudeerden ook in samenwerkingen met andere ontwerpdisciplines zoals architectuur, landschap of grafiek sterk staan. Door actief in te zetten op kennis van technieken, materialen, ergonomie en presentatie wordt er realistisch en marktgericht gewerkt. Een experimentele hands-onaanpak stimuleert studenten om al doende te leren, onder intensieve begeleiding van ervaren vakmensen. Maatschappelijk relevante thema's zoals duurzaamheid, diversiteit of participatie lopen als een rode draad doorheen vakinhouden en opdrachtstellingen. In het afstudeerjaar kan elke student eigen accenten leggen, om zo een persoonlijke ontwerpidentiteit te ontwikkelen.

LUCA School of Arts biedt één opleiding aan op twee campussen – **Campus Brussel** en **Campus Gent** - en wil begeesterde creatieve makers opleiden die affiniteit hebben met zowel ontwerpers als uitvoerders. De professionele bachelor concentreert zich op het ontwerpen van interieurs, ruimtelijke installaties, scenografieën, meubels en objecten. Aanvullend op de klassieke ontwerp vakken gaan studenten in de werkplaatsen aan de slag met (digitale) technieken en materialen. Het programma creëert gelegenheid tot zelfsturing: het wil geen keuzetrajecten opdringen, maar biedt binnen het curriculum voldoende aanbod om gaandeweg de eigen talenten en vaardigheden te ontdekken en ontwikkelen. Binnen dat leerproces wordt de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de ontwerper benadrukt.

De academische opleiding **Interieurarchitectuur** aan de **Universiteit Hasselt** maakt ruimte voor dromen, creatief denken en experimenteren, maar legt tegelijkertijd de nadruk op de maakbaarheid en maatschappelijke relevantie van het ontwerp. Een breed scala aan ruimtes passeert de revue: van private woningen en wooncoöperaties tot zorginstellingen, scholen, tentoonstellingen of de herbestemming van bestaande gebouwen. Die diversiteit vertaalt zich in vier keuzedomeinen in de master: Meubel/Wonen, Herbestemming, Scenografie en Retail Design. De studio's worden begeleid door ervaren ontwerpers met een stevige voet in het werkveld. Het curriculum wordt gevoed door het lopende onderzoek in de faculteit en stimuleert internationale

2.12.2 Productontwikkeling

Drie instellingen zetten specifiek in op productontwikkeling, maar leggen daarbij andere klemtonen, waardoor de afgestudeerden over een verschillend profiel beschikken. Zo biedt **Howest** een professionele bachelor **Industrieel Productontwerpen** aan, en in nauwe samenwerking met de Universiteit Gent binnen de richting Industriële Wetenschappen, een academische master Industrieel Ontwerpen. Howest leidt ontwerpers op die onmiddellijk inzetbaar zijn in maakbedrijven of ontwerpbureaus – die in de regio rond Kortrijk goed vertegenwoordigd zijn – en die sterk hands-on kunnen werken. De ontwerpers worden getraind om een karaktervol, marktklaar product te kunnen afleveren, dat een economische meerwaarde biedt aan het bedrijf én aan de bredere maatschappij. Ze zijn zich bewust van hun ethische rol voor de industrie, maar ook voor andere takken van de maatschappij, zoals de zorg, het onderwijs of mobiliteit. Howest biedt drie keuzetrajecten aan: industry, impact en identity. Sinds drie jaar is daar het vierde keuzetraject interieurdesign bijgekomen. Terwijl de bachelor sterk inzet op de concept- en productfase van het ontwerp, komen in de academische masters ook de (eerste) probleemanalytische fase en de (finale) productiefase meer aan bod.

De **Universiteit Antwerpen** biedt een academische master **Productontwikkeling** aan. Design als methode loopt als een rode draad doorheen de opleiding en studenten leren om die methode toe te passen op eender welk maatschappelijk vraagstuk. Verder zet de Universiteit Antwerpen in op een evenwichtige aandacht voor zowel technologische, menskundige als economische aspecten van productontwikkeling. Het toepassingsgebied ligt op het ontwikkelen van producten, diensten en systemen – met onder meer ook service design en systemic design – en er is een bijzondere aandacht voor de conceptuele fase van de productontwikkeling. Duurzaamheid staat hoog op de agenda. In de master kunnen studenten zich verdiepen in drie modules: strategisch design, interaction design en technologiegedreven design.

LUCA School of Arts - Campus Genk biedt op C-mine een academische opleiding **Productdesign** aan. Net als aan de Universiteit Antwerpen komt het conceptuele er sterk tot uiting, zonder de technische onderbouwing uit het oog te verliezen. Bijzonder is dat de opleiding het spectrum tussen autonoom en toegepast design meer opzoekt, net als de grensgebieden tussen ambacht, industrie en technologie. Al is het ambachtelijke maakproces geen doel an sich, maar wel een middel om aan designonderzoek te doen, en zo duurzame en diverse toekomstscenario's tastbaar te maken. Ook prototyping vormt een manier om aan tastbaar designonderzoek te doen dat verder gaat dan het door het bedrijfsleven gekaapte 'design thinking'. Het designproces wordt omschreven als: exploring, making en storytelling. Ook nieuwere designstromingen zoals participatief design en social design of het meer autonome critical design krijgen in Genk een plek.

experimenteren, innovatief denken en kritische reflectie. Binnen dat creatieve laboratorium exploreren studenten diverse disciplines zoals publicatie- en boekontwerp, redactioneel en conceptueel ontwerp, webdesign en letterontwerp. Daarbij ligt de nadruk op de experimentele, vernieuwende benadering, het analyseren van expressieve mogelijkheden van beeld en typografie, het bepalen van een eigen artistieke positie en de vertaling ervan naar effectieve ontwerpen. De dialoog met docenten, medestudenten en (inter)nationale professionals scherpt hun kritisch denkvermogen, kennis en vaardigheden aan, zodat ze als zelfstandige aan de slag kunnen in een snel veranderende ontwerpindustrie. Op de **LUCA School of Arts - Campus Brussel** zijn er specifieke keuzetrajecten als **Beeldverhaal** en **Media & Information Design**.

Aan **KASK & Conservatorium School of Arts Gent** bestaat de opleiding **Grafisch Ontwerp** uit drie basisdisciplines met een eigen atelier: Grafiek, Grafische Vormgeving en Illustratie. Studenten krijgen een initiatie in de drie praktijken, en verwerven inzicht in technische aspecten, contexten en artistieke problematieken. De klemtoon ligt op de ontwikkeling van het hybride profiel van een grafisch ontwerper, met extra aandacht voor beeld, taal, literatuur en auteurschap. Meer dan een 'vormgever' op het einde van het proces stimuleert de opleiding studenten om van bij de start mede-auteur te zijn. Om hen tot kritische denkers op te leiden staan experiment en onderzoek centraal. Zo moeten ze in een snel veranderend veld leren hoe ze telkens opnieuw kunnen inspelen op onder meer de technologische evoluties.

PXL MAD School of Arts in Hasselt biedt een academische opleiding **Grafisch Ontwerp** aan. Via een doorgedreven kennismaking met theorie en praktijk leert de student zichzelf beter kennen, en leert hij tekst, beeld en kleur vertalen naar visueel krachtige boodschappen. Een onderzoekende mindset, experiment en een stukje ondernemerschap zijn deel van het proces. Naast een intro in de virtuele wereld omvat het eerste jaar theorie en onderzoek rond modules als Exploring Materials, Visual Narratives, Type&Typography en Virtual&Immersive. Vanaf het tweede jaar kan de student zich verder verdiepen in één specifieke module, of twee modules combineren. Als afsluiter is er de bachelorproef, met een project en een paper. In de masterproef formuleert de student een eigen onderzoekstraject, waarin hij een vormelijk en inhoudelijk creatief antwoord realiseert.

Op **Sint Lucas in Antwerpen** start de academische masteropleiding met een allround **Studio Grafische Vormgeving**. Daarin leert de student alles over de fundamentele en inhoudelijke waarden van tekst en beeld en hoe ze zich ten opzichte van elkaar verhouden. Studenten verwerven inzichten in de rol en de betekenis van grafisch ontwerp binnen een breder maatschappelijk verband en ontdekken zo hoe grafisch ontwerp op een (zelf)kritische manier inzetbaar is in het actuele werkveld. De opleiding weerspiegelt de breedte én de diepgang van de discipline en ook recente technologische ontwikkelingen worden ingezet en kritisch bevraagd. Die skills zorgen ervoor dat studenten op een creatieve, innovatieve en geëngageerde manier kunnen omgaan met economische en maatschappelijke opportuniteiten, concepten, inhouden en

vormen. Daarnaast zijn er studio's Illustratie en Communicatie, waardoor de studenten eventueel een hybride parcours kunnen ontwikkelen in praktijkgerichte werkplaatsen.

In de masteropleiding transformeren deze studio's in vijf contexten, die hun latere positie bepalen, zoals een autonome, toegepaste, digitale, maatschappelijk-politieke of juweelgerichte context. In wisselwerking met de studenten uit andere studio's stimuleert dat de interdisciplinaire uitwisseling en het kritisch bevragen van elkaars praktijk. De masterstudent realiseert een gefundeerd en relevant beeldend onderzoek dat zich inschrijft in hedendaagse vragen over kunst, vormgeving, communicatie en samenleving. Tijdens de masterclasses toetst de student de eigen ideeën en aanpak.

De **Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen** biedt een academische masteropleiding **Grafisch Ontwerp** aan. Ze biedt een diepgaande kennis van de manieren waarop we via zichtbare taal kunnen communiceren. Daarom is de afdeling gestructureerd volgens zes fundamentele basisvakken: editing, beeld, interactie, typografie, tekenen en theorie. Het leerproces is zowel speels als conceptueel en wordt benaderd via een verscheidenheid aan media en technieken, waarbij persoonlijke experimenten in - en verder dan - boekontwerp, publishing, illustratie, fotografie, film, installaties, software en schrijven worden aangemoedigd. Naast workshops of collectieve projecten zet de opleiding vooral in op individuele opdrachten, die gericht zijn op de creatie van meer autonoom werk. Als klankbord helpen de docenten om een eigen ontwerptaal en beroepsprofiel binnen de veelzijdige discipline te ontwikkelen.

2.12.5 Juweelontwerp en Edelsmeedkunst

In de masteropleiding aan **PXL MAD School of Arts** in **Hasselt** worden de studenten meteen ondergedompeld in de scene van hedendaagse sieraden en objecten, gaande van de traditie van het ambacht tot de meest avant-garde en innoverende technieken en materialen. De school beschikt daarvoor over ruime ateliers met onder andere 3D-printers en lasersnijders. In de eerste bachelor wordt veel aandacht besteed aan specifieke ontwerptechnieken en creativiteitsontwikkeling en wordt een onmisbare basis op technisch, vormelijk en materiaalkundig vlak gelegd. In de tweede bachelor onderzoekt de student de draagbaarheid van sieraden en de functionaliteit van objecten, als uniek stuk en serieobject. In het derde jaar volgen studenten een persoonlijk traject voor hun bachelorproef. De studenten worden aangemoedigd om voortdurend te schakelen tussen creatie, reflectie en theoretische studie, zonder intuïtie, gevoel en 'onbewuste' kennis uit het oog te verliezen. Presentaties, discussies en een masterproef scherpen de kritische houding aan. Doordat de master Engelstalig is, komen de studenten terecht in een internationale context.

In de **Studio Sieraad** aan **Sint Lucas** in **Antwerpen** wordt de vraag waarom mensen een sieraad dragen, vanuit een zo breed en gediversifieerd mogelijk perspectief benaderd. Er gaat veel

aandacht uit naar de betekenis van een sieraad, naar de sociale en persoonlijke relevantie. De specifieke kenmerken van het archetypische sieraad worden bestudeerd, zodat die op een hedendaagse en herkenbare manier opnieuw kunnen worden ingezet. Studenten leren met verschillende materialen en technieken werken en stellen die ten dienste van het persoonlijke verhaal dat ze willen vertellen. Ze kiezen voor auteurssieraden, mode- of designjuwelen, of voor een andere kunstdiscipline om hun artistiek onderzoek vast te leggen. In de master doen de studenten via het sieraad als artistiek medium onderzoek naar thema's zoals identiteit, lichaam, migratie, consumptie, het delven van grondstoffen of verlies. De stage vindt plaats bij een buitenlandse galerie, museum of instituut. Voor de masterproef combineren de studenten een persoonlijke, procesmatige aanpak met analyse, reflectie en betrokkenheid bij het theoretische discours.

Aan de **Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen** streeft de opleiding naar een evenwicht tussen de artistieke atelierpraktijk, theorievakken en tekenlessen. Het aanleren van technische vaardigheden en praktische inzichten in het métier krijgen veel aandacht, net als het ontwikkelen van verbeeldingskracht, onderzoeksvaardigheid, conceptontwikkeling en zelfreflectie. Zo moeten de ontwerpen iets vertellen over de sociale, culturele en technologische ontwikkelingen en over de status, stijl en cultuur van de drager.

2.12.6 Andere opleidingen

Binnen haar departement Interieur, Design & Architectuur richt **Thomas More Mechelen** een Engelstalig gespecialiseerd postgraduaat **Space and Service Design** in. Die opleiding trekt ieder jaar een twintigtal internationale studenten aan met een multidisciplinaire achtergrond. Met de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties als rode draad leren studenten om diensten en hun tastbare omgeving te ontwerpen, als een holistisch antwoord op de noden van de gebruiker. Net als een design agency, met de docenten als coaches, werkt de groep aan reële opdrachten voor klanten zoals scholen, musea, woonzorgcentra of sociale dienstverleningscentra. Via observatie, interactie, cocreatiesessies en hands-ondesignonderzoek leren ze complexe, niet-tastbare systemen ontwerpen. Binnen het opleidingsonderdeel **The Future-proof Designer** krijgt iedereen een specifieke rol, en leren de studenten zich verdiepen in de omgang met klanten, het organiseren van events, het bijhouden van sociale media of designonderzoek. Tijdens het eerste semester krijgen ze via wekelijkse masterclasses rechtstreeks input uit het werkveld; tijdens het tweede semester lopen ze stage, zijn ze onderzoeksassistent bij **Design & Technology** en werken ze rond circulair of inclusief design.

Aan **LUCA School of Arts - Campus Gent** vertrekt de academische bachelor **Sculptuur, Glas en Keramiek** vanuit het tastbare en materiële beeld in de ruimte. De nadruk ligt op verbeelding, ambachtelijkheid en het conceptuele, waardoor het onderscheid tussen autonoom en toegepast

ontwerp naar de achtergrond verdwijnt. De eigen werkplek in het atelier vormt de thuisbasis van de student. Docenten zorgen voor een gefaseerde begeleiding, elk vanuit hun eigen expertise. Theoretische lessen en uitstappen helpen om het werkveld te leren kennen en een eigen visie te vormen. In de ondersteunende werkplaatsen zijn er extra technische begeleiders beschikbaar, en ook andere media zoals fotografie, grafiek of video kunnen worden verkend in de specifieke werkplaatsen. Doorheen de bachelor verdiept de student zich geleidelijk aan in het materiaal, de techniek en de artistieke focus van zijn keuze.

Design for Impact aan **LUCA School of Arts - Campus Gent** neemt niet alleen de Sustainable Development Goals (SDG's) maar ook de Inner Development Goals (IDG's) als uitgangspunt. Zowel social design als duurzaamheid en regeneratie komen aan bod. De opleiding is niet enkel gericht op product of ruimtelijk ontwerp, maar ook op service design. Er is niet enkel aandacht voor human-centered design, maar ook voor society-, planet- en life-centered design. Het interdisciplinaire, modulaire programma, dat inzet op persoonlijke vaardigheden, kan op maat samengesteld worden en staat open voor bachelors of masters uit alle mogelijke disciplines. De bacheloropleiding **Autonome Vormgeving** aan **KASK & Conservatorium School of Arts Gent**, die social design als focus vooropstelde, is om budgettaire redenen afgeschaft en herleid tot een voorbereidingsjaar en master.

Ook in het **Deeltijds Kunstonderwijs (DKO)**, **Stedelijk kunstonderwijs of Volwassenenonderwijs (CVO of Syntra)** zijn er veel cursussen die inzetten op aspecten van design, zoals keramiek, houtbewerking of grafische vormgeving. Sommige van die opleidingen, bijvoorbeeld rond edelsmeedkunst of interieurvormgeving, hebben intussen een uitstekende reputatie opgebouwd. Daarnaast staat een opleiding aan het **Plantin Instituut voor Typografie in Antwerpen** hoog aangeschreven in de grafische wereld, en bieden ook verschillende (kunst)hogescholen zoals **Thomas More Mechelen** of **KASK & Conservatorium School of Arts Gent** **afstandsonderwijs** aan voor mensen die zich willen heroriënteren.

2.12.7 Wetenschappelijk onderzoek

Door de academisering van het kunstonderwijs zetten de scholen in op onderzoek en het ontwikkelen van nieuwe expertise en kennis rond relevante thema's. Ook zijn er doctoraten in de kunsten die focussen op design. Hoewel dat op de meeste plekken wel al wordt geïntegreerd in het eigen onderwijs, wordt die kennis nog niet voldoende gedeeld met het werkveld. Al werken verschillende scholen aan manieren om daar verandering in te brengen. Ook de banden met het academische onderzoek binnen de universiteiten, zoals bijvoorbeeld de opleiding Kunstwetenschappen of Architectuur, zouden verder kunnen worden aangehaald.

3 INHOUDELIJKE EVOLUTIES EN TENDENSEN

3.1 TECHNOLOGISCHE TOOLS

De grootste revolutie die momenteel haar intrede doet, is de opkomst van **artificiële intelligentie (AI)**. Die steeds slimmer wordende technologie zal het makkelijke, eerder repetitieve werk van ontwerpers overnemen, en hen dwingen om een meerwaarde te bieden waar de technologie niet toe in staat is. Doordat de gedachte of het gesproken woord onmiddellijk kan worden gematerialiseerd, ontstaat er een andere relatie met de wereld om ons heen. AI geven ontwerpers aan dat AI in eerste instantie als een extra tool moet worden beschouwd en niet als een eindproduct, en dat ontwerpers moeten leren om er een positie tegenover in te nemen en zo hun eigen relevantie moeten herformuleren. De snel evoluerende technologie noopt de sector om de **opportunities en valkuilen** continu bij te stellen, en zo voorop te blijven.

Tegelijk brengt deze toenemende digitalisering tegenbewegingen op gang: terwijl AI het mogelijk maakt om in een vingerknip nieuwe beelden of video's te produceren, kiezen meer en meer bedrijven doelbewust voor soberheid in hun digitale communicatie. Het tijdperk van 'steeds meer' communicatie, posts en schreeuwerige effecten vraagt niet alleen veel energie van onze digitale systemen, maar ook van onszelf. **Digitale soberheid** stelt duurzaamheid en mentale gezondheid opnieuw voorop. Deze nood aan stilte en rust stimuleert een revival van offline communicatie, en de eerste offline ontmoetingsplekken openen de deuren. Bovendien zorgen technologische ontwikkelingen zoals sociale media of AI voor verbinding, maar ook steeds vaker voor **vervreemding**, zowel van elkaar als van de werkelijkheid. Meer debat en kritische reflectie over de impact van deze technologie op onze maatschappij dringt zich op.

3.2 NAAR EEN 21STE-EEUWSE MAAKMAATSCHAPPIJ

De toenemende digitalisering, geglobaliseerde beeldcultuur en massaproductie leiden tot steeds meer **afvlakking en standaardisatie**. De persoonlijkheid van de ontwerper, maar ook meer algemeen mens of cultuur dreigt zo verloren te gaan. Als tegengewicht wint de menselijke hand, en zo tactiliteit en uniciteit, terug aan belang. Terwijl ontwerpers de voorbije dertig jaar minder belang hechtten aan ambacht, is die tendens nu helemaal gekeerd. Steeds meer creatieven worden in eerste instantie **makers**, waarbij de grenzen tussen design, vakmanschap en beeldende kunst vervagen. Terwijl kunstenaars de wereld in vraag stellen vanuit een persoonlijke passie en daarbij geen rekening hoeven te houden met een economische realiteit, werken ontwerpers in principe voor een opdrachtgever. De makers zitten daar tussen: ze bouwen een collectie op vanuit een eigen visie, maar zijn zich ook bewust van de economische realiteit.

Verder biedt deze meer **ambachtelijke insteek** de mogelijkheid om opnieuw een vrijplaats te creëren en industriële massaproductie in vraag te stellen. Terwijl de vakman een proces van A tot Z in handen heeft, en daarbij verschillende rollen opneemt en zijn handen en hoofd in constante wisselwerking zijn, missen sommige industriële ontwerpprocessen dat holistische aspect. Ontwerpers willen naar die verschillende rollen teruggrijpen en meer zijn dan louter de bedenkers van een idee. Ze staan geëngageerd in de wereld, en willen met functionele producten, services of systemen grenzen verleggen. Ook het doorgedreven onderzoek naar nieuwe materialen past binnen dit ambachtelijke kader.

Op zoek naar de gulden middenweg tussen persoonlijk, kwalitatief en betaalbaar

De vervagende grenzen tussen de disciplines hebben ervoor gezorgd dat design in **gelimiteerde reeksen of beperkte oplagen** de voorbije jaren sterk aan belang heeft gewonnen. Deze subdiscipline biedt een vrijplaats aan de ontwerper om zijn eigen universum vorm te geven en aan de consument om meer persoonlijkheid in zijn leefomgeving te brengen. Al bestaat het risico, zeker in onze sterke beeldcultuur, dat het dieperliggende concept verloren gaat. Tegelijk stimuleerde onder meer de pandemie veel mensen zonder ontwerpopleiding om voor deze maakpraktijken te kiezen, en verkopen zij hun werk nu via sociale media of makersmarkten.

Veel ontwerpers proberen een **gulden middenweg** te zoeken tussen deze twee tendensen en zoeken manieren om persoonlijke, kwalitatieve en toch betaalbare producten te creëren. Zo zijn er die gepersonaliseerde digitale tools combineren met ambacht en zo tot vernieuwende ontwerpmethodologieën proberen komen. Of herintroduceren anderen het ambachtelijke karakter binnen een industriële context, door de menselijke input in het productieproces te faciliteren. Nog anderen zoeken samenwerkingen op met authentieke vaklui, die een diepgaande savoir-faire bezitten die – ondanks de algemene revival van ambacht – soms toch verloren dreigt te gaan door het gebrek aan een verbindend netwerk. Die zoektocht streeft naar een hernieuwd evenwicht tussen traditie en vernieuwing, tussen uniciteit en toegankelijkheid en tussen handwerk en industrie.

Duurzaam voor mens en planeet

Dat ambacht samenhangt met een lokale, kleinschalige productie – vaak in natuurlijke materialen – draagt bij aan het **duurzame karakter** ervan. Zo zoeken ontwerpers bijvoorbeeld naar manieren om kleine ateliers in een dorpsgemeenschap nieuw leven in te blazen door met de lokale materialen, technieken en kennis eenvoudig te produceren, slim bedachte producten te ontwerpen. Volgens de principes van bioregionaal design kunnen de conceptuele ideeën achter die producten rondreizen, terwijl de zware materialen lokaal ontgonnen en bewerkt worden. Verder heeft het onderzoek naar relational design aangetoond dat consumenten doorgaans meer waarde hechten aan handgemaakte, meer gepersonaliseerde producten en ze dus minder snel weggooien. Ook inzicht in producten versterkt de waardering. Op het vlak van herstel en lokale productie biedt dat, in een wereld waar de geopolitieke situatie onvoorspelbaar wordt en de afvalberg door goedkope, ongezonde en niet-kwalitatieve geïmporteerde massaproducten steeds

groter, voordelen. Bovendien draagt een hernieuwde invulling van ambachtelijke kennis bij aan onze culturele identiteit en biedt die oude kennis soms een inspirerende, alternatieve blik op duurzaamheid.

Verder maakt dit soort initiatieven ruimte voor de groeiende behoefte van mensen om terug meer met hun handen te werken, en zo een tegengewicht te bieden aan een sterk cognitieve samenleving. **Handwerk** appelleert aan onze diepmenselijke behoeften en draagt zo bij aan het welzijn van zowel de maker als de koper. In het avondonderwijs zitten de cursussen keramiek of houtbewerking vol. Dat soort kleine, lokale producties stimuleert de onderlinge verbinding en draagt bij aan het gemeenschapsgevoel. Verder kan de homo faber of makende mens zijn eigen leefomgeving ontwerpen en kan je hem zo empoweren om zijn eigen lot in handen te nemen. In die zin maakt design ons **meer mens** en zou het een fundamenteel mensenrecht moeten zijn.

3.3 EEN HOLISTISCHE BENADERING VAN DUURZAAMHEID

Hoewel duurzaamheid al jarenlang gesprekken bepaalt, blijft er veel werk aan de winkel. Greenwashing, gebrek aan nuance of een ongewilde bijwerking van een duurzaam idee zijn schering en inslag. Om tot een grondige **visie rond duurzaamheid** te komen moet er worden ingezet op **verschillende fronten** tegelijk: van het materiaal en het product over het systeem tot de wetgeving en het draagvlak. Op productniveau doen ontwerpers onderzoek naar nieuwe, vaak natuurlijk afbreekbare materialen, en houden ze bij hun ontwerp rekening met het end of life-aspect of het moment waarop het product geen dienst meer kan doen door bijvoorbeeld volgens de principes van design for disassembly te ontwerpen. Dat laat niet alleen een doorgedreven vorm van recyclage of zelfs circulariteit toe, maar ook herstel. Bovendien moeten **tijd en context** in elk ontwerpproces een bepalende parameter worden: elk product moet in relatie tot de tijd ontworpen worden – zowel met betrekking tot het gebruik van het object als met betrekking tot de realisatie van het materiaal. Zo moet er bijvoorbeeld kritischer gekeken worden naar het gebruik van grondstoffen binnen technologisch vernieuwende producten. Door omgevingen te creëren die elkaar helpen, herstellen we het evenwicht tussen mens, natuur en omgeving.

Circulaire systemen

Verder is het belangrijk om eerder **systemen** te ontwerpen dan louter nieuwe producten. Ontwerpers zijn ideaal geplaatst om **energie- en materiaalstromen** in kaart te brengen, en die verschillende aspecten met elkaar te verbinden. Zo is het duurzamer om een systeem te ontwerpen voor het telkens tijdelijke gebruik van kinderfietsen dan de fiets zelf te herontwerpen. Sommige bedrijven maken de omslag van een lineair naar een circulair businessmodel, waarbij klanten de producten huren en het bedrijf ze indien nodig komt herstellen. Ook in dat herontwerp van de keten, dat tot nu toe grotendeels genegeerd wordt, kunnen ontwerpers een cruciale rol vervullen. Enkel door de stappen na verkoop van een product integraal deel te maken van het product, zullen bedrijven gestimuleerd worden om duurzaamheid verder te omarmen. De ervaring leert dat veel bedrijven niet weten hoe ze daaraan moeten beginnen, weinig inzicht

hebben in wat de consument zal aanvaarden en het management hier waarde aan moet hechten. Tegelijk is er Europese wetgeving in de maak die daar een speerpunt van zal maken, waarbij er onder meer rond verpakking strengere voorschriften komen.

Wetgeving met impact

Op andere vlakken zien ontwerpers mogelijkheden voor een impactvollere wetgeving, en willen ze daar graag mee hun schouders onder zetten: zo kan wetgeving ervoor zorgen dat nieuw ontgonnen grondstoffen duurder worden dan gerecycleerde, of dat een nieuwe printer duurder is dan nieuwe cartridges. Zo'n **doordachte wetgeving**, die de oorzaak aanpakt en niet louter het gevolg, kan een duurzaam geïnspireerde groei stimuleren. Dat sluit aan bij het DNA van design om het goede te doen, rekening te houden met zowel meer emotioneel-menselijke als rationele aspecten en het status-quo te doorbreken. Tegelijk is er bij vooruitstrevende bedrijven al een ommekeer te merken van een puur marketinggedreven strategie die winst en data vooropstellen naar een meer authentieke zoektocht naar gedeelde waarden met de consument.

Attitudeverandering

Duurzaamheid moet worden gekoppeld aan een **attitudeverandering**. Als niemand een innovatie omarmt of als er geen rekening wordt gehouden met het reboundeffect, dan schiet ze haar doel voorbij. Zo heeft het geen zin om tweedehands kledij te verkopen als dat aanzet tot een fast fashion-mentaliteit en pakjes Europa rond worden getransporteerd. Of heeft het niet altijd zin om alles te digitaliseren en automatiseren, zoals het touchscreen in elektrische wagens, dat veel minder handig is dan manuele bedienknoppen. Elke verandering die duurzaamheid vooropstelt, moet het **juiste menselijke gedrag** uitlokken. Het is cruciaal om draagvlak te creëren en ervoor te zorgen dat de noodzaak op een heldere, motiverende manier - via bijvoorbeeld grafisch design - het grote publiek bereikt. Design kan helpen om onderzoek te doen naar wat consumenten aanvaarden en kan helpen om een gemeenschap op te richten rond een nieuwe dienst.

Onze door vernieuwing gedreven maatschappij heeft voor deze attitudeverandering nood aan een **culturele omslag**. Hierbij komt dé elementaire rol van design als agent van verandering uitstekend van pas. Design helpt ons verzekeren dat elke verandering – zij het sociale, politieke, culturele, wetenschappelijke, ecologische of economische – geïnterpreteerd wordt op een manier dat we er de positieve kant van ervaren en de mogelijke gevaren vermijden. In deze turbulente, vaak onheilspellende tijden is die rol cruciaal.

////////////////////////////////////

3.4 NOOD AAN SAMENWERKING VOOR SYSTEMISCHE OMSLAG

In onze hedendaagse wereld worden we steeds vaker met complexe maatschappelijke problemen geconfronteerd. Om op deze wicked problems een antwoord te kunnen bieden, is het nodig om ze eerst te ontrafelen tot kleinere deelproblemen, disruptief en vanuit de ander te kunnen denken en om met een **multidisciplinair team via co-creatietrajecten** tot een nieuw inzicht te kunnen komen. Designmethodieken helpen daarbij om mensen anders te doen denken. Door de latere gebruikers te laten meedenken, voelen ze een grotere betrokkenheid, kan je diepgaander te werk gaan en verloopt de implementatie achteraf vlotter.

Binnen design als discipline transformeert de ontwerper als het ware van een radartje in een groter systeem naar de drijvende kracht van het systeem. De ontwerper moet holistisch denken en ervoor zorgen dat zijn klant het bredere plaatje ziet. Enkel door continu in en uit te zoomen kan hij echt verandering stimuleren. Ontwerpers kunnen de complexiteit van de hedendaagse uitdagingen niet alleen oplossen, maar moeten daarvoor in multidisciplinaire, en liefst zelfs internationale teams samenwerken. Zo kijken ze vanuit voldoende verschillende standpunten naar het probleem.

3.5 DESIGN ALS KATALYSATOR VOOR VERBINDING

In een steeds sterker gedigitaliseerde samenleving, waarin we vaak onbewust meer en meer binnen een bubbel volgens een eigen waarheid leven, is er nood aan offline ontmoeting en verbinding als tegengewicht. Nu staan twee uitersten vaak tegenover elkaar, en wint degene die het luidste roept. Design kan als neutrale derde partij het **onderlinge begrip helpen stimuleren**, maar kan ook zonder vooringenomenheid nieuwe, voor iedereen acceptabele ideeën formuleren. Verder kan het actieterrein van design zich verleggen naar de steden en de wijken. Social design kan sterk bijdragen aan het welbevinden en samenleven van mensen. In samenwerking met antropologie kan design helpen om zichzelf als mens te identificeren en zijn plek in de wereld beter te begrijpen. Design kan helpen om anders te leren denken en zo meer zuurstof creëren voor de maatschappij. Dat kan de betrokkenheid van de bevolking stimuleren en de nu te grote discrepantie tussen de burger en de overheid terug verkleinen.

Op het vlak van zingeving en spiritualiteit kan design oplossingen bieden. De zinvolheid van ons bestaan, maar ook rouw, de dood, het verhevene of de connectie met de natuur komen daarin aan bod. Het ontwerpen van nieuwe rituelen en de zoektocht naar vertraging vindt nu al meer ingang.

Verder moet de sector ernaar streven om een echte weerspiegeling te vormen van alle gemeenschappen. Design moet dringend **meer divers en inclusief** worden in termen van gender, afkomst, geografie en cultuur van mensen. Er moet aandacht zijn voor wie spreekt, en – bijvoorbeeld binnen grafisch ontwerp – voor welke (beeld)taal of emoji's er worden gebruikt. Grafisch ontwerp, dat in principe alle talen overstijgt, kan daartoe bijdragen. Ook inclusiviteit voor vrouwen of mensen met een beperking blijft een aandachtspunt. Daarnaast moet de mens op een gevoelige en respectvolle manier betrokkenheid tonen met **andere levende wezens op onze planeet**. Ontwerpers moeten hun eigen ego en denkpatronen opzij kunnen schuiven en zich willen verplaatsen en verdiepen in het of de andere. Door andere groepen en waarden te verkennen kunnen oplossingen, producten en systemen ontstaan die niet louter voor één doelgroep of gemeenschap zijn bedoeld.

3.6 DESIGN ALS ETHISCH GEDREVEN DISCIPLINE

De opkomst van digitale tools als artificiële intelligentie verhogen de efficiëntie en zouden zo tijd moeten creëren om na te denken over de **waarden** die ontwerpers willen nastreven, zowel op filosofisch als op sociaal-politiek vlak. De internetcultuur en de bijbehorende cancelcultuur dwingt bedrijven, overheden en publieke figuren om hun authentieke waarden aan te scherpen en de daad bij het woord te voegen. Als de woorden hol zijn en niet tot het hart spreken, treedt er vervreemding op. In die context kunnen forecast design, dat geradicaliseerde toekomstscenario's verbeeldt, en critical design, dat ontwerpfictie en speculatieve ontwerpvoorstellen inzet om aannames en opvattingen over de rol die objecten in het dagelijkse leven spelen ter discussie te stellen, helpen om de eigen waarden uit te diepen.

De vraag moet gesteld worden of we de toenemende mate van efficiëntie als mens wel de baas kunnen. Bij elke nieuwe (r)evolutie werd gesteld dat we minder zouden moeten werken, maar uiteindelijk verhoogt de werkdruk telkens opnieuw. Door onze manier van werken en leven te herontwerpen, en bijvoorbeeld meer traagheid in te bouwen of andere verdienmodellen te ontwikkelen, zou design kunnen bijdragen aan **meer welzijn**. Als we bijvoorbeeld geluk als parameter zouden vooropstellen, zou dat onrechtstreeks de economie stimuleren, maar op een meer gebalanceerde, en dus op lange termijn gezondere manier. Economische haalbaarheid mag niet meer los gezien worden van ecologie en maatschappelijke relevantie.

Met een wereld in volle transitie behoort een **kritische geest** meer dan ooit tevoren tot het DNA van een goede ontwerper. Designers moeten opdrachten in vraag durven stellen en het soms met minder doen. Ze moeten aan klanten durven zeggen dat ze niet de juiste vraag stellen, en dieper graven om de onderliggende dynamieken te begrijpen. Alleen zo kan design de complexe wereld van morgen beter vormgeven.

4 ANALYSE HUIDIG VELD: STERKTES, ZWAKTES, KANSEN EN BEDREIGINGEN

4.1 DE SPECIFICITEIT VAN DE DISCIPLINE DOORGELICHT

4.1.1 Sterktes

Tussen gevoel en verstand, tussen autonoom en toegepast

Curatoren geven aan dat ontwerpers, net als kunstenaars, over emotionele voelsprietten beschikken, waarmee ze sneller maatschappelijke urgenties of menselijke behoeften aanvoelen, die ze vervolgens in hun werk integreren. Wat hen fundamenteel anders maakt, is dat ontwerpers die gevoelsmatig geladen, krachtige betekenis via een **oplossingsgerichte methodologie** vertalen naar producten of diensten die ernaar streven van de wereld voor iedereen een betere plek te maken. Omkaderaars geven aan dat het een kracht is dat designopleidingen in Vlaanderen meestal deel uitmaken van een kunsthogeschool, omdat daar zowel hun rationele als emotionele vaardigheden worden getraind.

Ontwerpers geven aan dat ze constant aan verschillende projecten tegelijk werken, die meer toegepast of meer autonoom zijn en op eigen initiatief of in opdracht ontstaan. Tegelijk kan elk soort project een cultureel interessante laag hebben, en niet louter het autonome, zelf geïnitieerde werk. Ontwerpers geven aan dat ze nog te vaak in hokjes worden gestopt – bijvoorbeeld bij het aanvragen van subsidies – maar eigenlijk zelf voortdurend evolueren, en dat ze als creatieveling liefst vooral telkens opnieuw aan de hokjes ontsnappen.

De discipline vindt zichzelf constant opnieuw uit

Net als een kleurrijke kameleon weet design zich niet alleen snel aan te passen aan de steeds veranderende werkcontext, maar **vervelt de discipline zelf ook** op het ritme van de maatschappelijke evoluties. Zo stond in de jaren 1990 een mature generatie vormgevers in klassieke disciplines van de toegepaste kunst – zoals glas, keramiek, hout, metaal, textiel en meubel – langzaam op, en werd industrieel design belangrijker vanaf eind jaren 1990. Sinds 2008 wint ecodeSIGN aan belang en nog een decennium later kwamen er naast producten ook meer diensten zoals service design of systemic design. De voorbije vijf jaar won onder meer artistiek onderzoek binnen design aan belang. Die evoluties zijn terug te zien in de Henry van de Velde Awards en de voormalige Triënnales voor Vormgeving, waarmee Design Vlaanderen de vinger aan de pols hield en het veld actief wilde inspireren.

4.1.2 Zwaktes

De versnippering van het veld en de sector

De werking binnen de sector is versnipperd, onder meer door de afschaffing van de overkoepelende stem van Design Vlaanderen in 2015 en het stopzetten van de gezamenlijke, met middelen ondersteunde werking binnen Design Platform Vlaanderen in 2014. Organisaties geven aan dat het grote aantal subdisciplines en de verschillende invalshoeken waarmee naar de sector wordt gekeken, daar verder aan hebben bijgedragen en samenwerkingen soms in de weg staan.

Een onafhankelijk, disciplinespecifiek steunpunt ontbreekt

Sinds de afschaffing van Design Vlaanderen als steunpunt, adviesloket en belangenbehartiger eind 2015 zijn bepaalde **cruciale functies** niet meer ingevuld geraakt. Zo stimuleerde Design Vlaanderen een overkoepelende visie en het netwerk binnen de sector, en richtte het zich tot de sector in zijn volledige breedte. Verder verduidelijkte Design Vlaanderen de voordelen en kenmerken van kwalitatief design naar de overheid of het grote publiek, en gaf het via haar actieve rol als matchmaker zuurstof aan de sector.

Verder beschikte Design Vlaanderen over een uitgebreid team met diverse specialisaties en achtergronden, waardoor ontwerpers er over alle aspecten van hun beroep advies konden inwinnen. Ontwerpers geven aan dat ze niet meer weten waar ze nu op inhoudelijk vlak terechtkunnen of niet altijd weten voor welke diensten ze bij wie moeten zijn. Elke jonge ontwerper moet dat telkens opnieuw uitzoeken, waardoor kostbare tijd en kennis verloren gaan. Ontwerpers geven aan dat ze soms – bij gebrek aan een steunpunt – zelf lijstjes over praktische tools maken, en die onderling met elkaar delen.

Ontwerper is geen erkend beroep

Anders dan bijvoorbeeld architectuur is design als beroep niet erkend. Daardoor is er **geen beroepsfederatie** die de belangen behartigt en kan iedereen zich in principe 'ontwerper' noemen. Ontwerpers geven aan dat ze het gevoel hebben dat ze er daardoor vaak alleen voor staan, dat ze zelf in eerste instantie een goede boekhouder en advocaat moeten zoeken, en dat er bijvoorbeeld op vlak van goed opdrachtgeverschap of een faire verloning weinig notie is. Ook geven ze aan dat dit de onzichtbaarheid van de sector verhoogt en de waardering voor het beroep verlaagt, zowel bij bedrijven als bij het grote publiek. Naar de buitenwereld toe helpt dat niet om het kaf van het koren te scheiden.

//

4.1.3 Kansen

Design biedt inzicht in onze wereld

Aangezien de wereld steeds in beweging is, vormt die een onuitputtelijke bron van inspiratie en roept die constant nieuwe vragen op. Ontwerpers zien het als hun missie om die in kaart te brengen, en er antwoorden voor te zoeken. Als een soort **archeologen van de toekomst** gaan ze aan de slag met wat ons definieert en met de evoluties die ertoe zullen doen. Tegelijk proberen ze voor wat nog niet is een gemeenschappelijk gedragen taal te vinden en stimuleert hun kritische blik een genuanceerde kijk op de werkelijkheid. Terugkijkend blijken de tendensen in design **kenmerkend voor de maatschappelijke veranderingen**. In die zin kan design gelinkt worden aan immaterieel erfgoed of onze gewoontes, rituelen, kennis en praktijken, en kan design worden ingezet om draagvlak te creëren voor de grote veranderingen die onze maatschappij nodig heeft.

Transdisciplinaire samenwerking behoort tot DNA

Ontwerpers zijn erop getraind om zich telkens opnieuw in een diverse omgeving of context te kunnen inleven, standaard patronen in vraag te stellen en alternatieve oplossingen te bedenken. Samenwerken met onder meer historici, antropologen, ingenieurs of sociologen stelt hen in staat om het grotere geheel te begrijpen en zo betere en tastbare oplossingen te bedenken. Design combineert **culturele, sociale, economische en technologische componenten**, waardoor de discipline op verschillende niveaus waardevol kan zijn. Daarom verenigt design in een ideaal scenario tal van publieke beleidsdomeinen. In Nederland is die praktijk al sterk ingeburgerd: zo zitten er designers in het gemeentebestuur van Eindhoven en werken er zowel ontwerpers als antropologen op het Nederlandse Ministerie van Sociale Zaken. Of leidt een ontwerper de circulaire transitie van Australië in goede banen. Dat Design Museum Gent voor de openingstentoonstelling voor het thema democratie kiest en een burgerpanel organiseert, ligt in die lijn. Uit een recente bevraging van Flanders DC blijkt dat ontwerpers hun rol onder andere zien als verbeelders en makers van een alternatieve toekomst, die de maatschappelijke transitie mee kunnen realiseren.

Een gestructureerd overleg is terug opgestart

Sinds 2024 is er een economisch gefocust overleg dat op vraag van het Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen getrokken wordt door Flanders DC, en dat de voornaamste spelers – organisaties en enkele scholen – rond de tafel brengt. Deze hernieuwde **wil om samen te werken** vertaalt zich in andere manieren van uitwisseling, zoals in de promotie van de Henry van de Velde Awards of de communicatie over elkaars programma. Binnen een meer artistiek-inhoudelijke context is het Vlaams Expertisecentrum Design opgestart en in Limburg staat de (her)nieuw(d)e organisatie Design Hub Limburg in de stijgers. Die initiatieven en samenwerkingen concentreren zich op de Vlaamse partners, maar slaan indien wenselijk voor het veld de brug naar Brusselse, Waalse of eventueel zelfs internationale organisaties.

Het begrip 'functie' wordt opengetrokken

Ontwerpers geven aan dat het nodig is om het begrip 'functie' te herdefiniëren en open te trekken – zoals een politieke, maatschappelijke, emotionele, servicegerichte of waardegedreven functie – en zo tot een **veel bredere definitie** te komen van waar we design voor kunnen gebruiken. Door vervolgens extra waarde toe te voegen aan de designvraag kan die een brug vormen naar de gebruiker, en voor een mentaliteitswijziging zorgen.

4.1.4 Bedreigingen

De sector is onzichtbaar

Zowel mensen in de omkadering als ontwerpers zelf noemen de onzichtbaarheid van de discipline als een van de grootste problemen. Daardoor wordt design niet altijd als een volwaardige discipline an sich aanzien, en blijft het potentieel onderbenut. Die **relatieve onzichtbaarheid** maakt de sector minder aantrekkelijk. Zeker wat een meer artistiek-experimentele ontwikkeling betreft, ontbreekt het aan een uitgebouwd veld met toonplekken, inhoudelijke coaching, creatieopdrachten of discoursvorming. Dat bemoeilijkt een toekomstgerichte uitbouw van de discipline. Tegelijk is die onzichtbaarheid eigen aan de discipline zelf: alles is in principe ontworpen, en kwalitatief design valt niet op, maar vergt reflectie en inzicht om de toegevoegde waarde ten volle te kunnen begrijpen. Ontwerpers geven aan dat in landen als Groot-Brittannië of Nederland een veel grotere waardering voor design heerst. Dat komt volgens hen onder meer omdat in die landen instituten als ambassadeurs voor alle soorten design fungeren, en zo tonen hoe design kan bijdragen aan onze waarden en samenleving.

Het ontbreken van erkenning bemoeilijkt het beroep

Doordat ontwerper geen erkend beroep is en er geen beroepsfederatie is, zijn ontwerpers voor veel zaken **op zichzelf aangewezen**. Daardoor dient ieder individu telkens opnieuw leergeld te betalen – over bijvoorbeeld tarieven, goed opdrachtgeverschap en contracten – terwijl een meer collectieve ondersteuning dat zou kunnen voorkomen. Daarnaast stellen ze dat het in eigen land – in tegenstelling tot in het buitenland – niet altijd vanzelfsprekend is om een faire verloning te krijgen voor bewezen diensten en niet elke opdrachtgever even correct omgaat met een ontwerp. Sommige ontwerpers geven aan dat ze zelf proberen om collega's bij te staan en te waarschuwen voor mogelijks problematische samenwerkingen. Ontwerpers vertellen dat ze algemeen het gevoel hebben dat de onzichtbaarheid van de discipline ertoe bijdraagt dat er te weinig waarde wordt gehecht aan de professionele uitoefening van hun beroep – in tijden van Pinterest of avondcursussen keramiek of houtbewerking – en dat die onderwaardering hun activiteiten bemoeilijkt op het vlak van onder andere goed opdrachtgeverschap of een faire verloning. Verder geven ze aan dat ze niet altijd goed begrijpen waarom zij geen of veel moeilijker aanspraak kunnen maken op administratieve regelingen zoals het kunstenaarsstatuut, het kunstwerkkattest of het factureren aan 6% btw.

Voor buitenstaanders is de complexiteit moeilijk te vatten

Niet alleen door die onzichtbaarheid, maar ook door de voortdurende transformatie van het veld en zijn talrijke subdisciplines is het voor buitenstaanders niet eenvoudig om de sector te doorgronden. Zo blijven concepten als 'autonoom' versus 'toegepast' prominent aanwezig, terwijl ontwerpers zelf ze beschouwen als twee zijden van dezelfde medaille. Of wordt design gecatalogeerd als 'commercieel', terwijl achter kwalitatief ontwerp veel diepgaandere reflecties schuilgaan, die vandaag echter niet voldoende belicht en uitgelegd kunnen worden. Ook bestaat er buiten het veld weinig notie over de nieuwste subdisciplines. Door het **ontbreken van een eigen, inhoudelijk overkoepelende stem en platform** nemen mensen die de sector niet door en door kennen, soms beslissingen die niet aansluiten bij wat er nodig is binnen het veld en die zo het aanwezige potentieel onderbenut laten.

Design wordt louter gekoppeld aan innovatie en economie

De focus van het designbeleid ligt op het economische aspect. Dat wordt in de hand gewerkt doordat zo goed als alle organisaties in de sector inzetten op **ondernemerschap**. Bovendien is het volgens ontwerpers en omkaderaars eenvoudiger om een grote subsidie binnen te halen in het kader van een **economisch of innovatief project** en loont het dus meer de moeite om daarop in te dienen. Doordat een concept al marktklaar moet zijn voor deze subsidies, gaat een eerste, onderzoekende fase voor projecten soms verloren of wordt er van de ontwerper verwacht dat die die fase op eigen houtje financiert. Daardoor zou een ontwerper kunnen opgeven of kan de realiteit het project inhalen, waardoor het aan kracht inboet. Tegelijk heeft innovatie nood aan cultuur, zodat ze ingang kan vinden bij het grote publiek.

Design wordt kunst en verliest haar oplossingsgerichte impact

Door de sterke opkomst van collectible design, de snelle beeldcultuur via sociale media en de vrijheid die het kunstenaarschap biedt, lijkt deze subdiscipline voor veel jongeren de toekomst. Tegelijk staat industrieel geproduceerd design onder druk door de verhoogde materiaalprijzen en de concurrentie, en wordt het soms gekaapt door de grote mode- of zelfs automerken. Salone del Mobile staat vol met – op het beeld gerichte – installaties van multinationals, waardoor er minder ruimte is voor het inhoudelijke discours. Ontwerpers vinden dat design op **het spanningsveld tussen economie en cultuur** moet blijven werken. Als het te artistiek of beeldend wordt, dan verliest het impact om maatschappelijk het verschil te kunnen maken.

Ook in het onderwijs werkt de tegenstelling 'toegepast' vs. 'autonoom' beperkend

Docenten geven aan dat er een groot verschil is tussen professionele bachelors en masters in de beeldende kunsten. Terwijl die laatste soms louter streven naar een academische of museale context, voelt de professionele context soms eerder beperkend commercieel of marketinggedreven aan. Daardoor kunnen de docenten hun visie over wat de ontwerper van de toekomst moet zijn, onvoldoende vertalen binnen het leerplan. In de realiteit moet alle design **kritisch en onderzoeksgedreven** zijn, en een brug vormen tussen een meer artistieke en

uitgedaagd te worden om diepgaandere kennis te verwerven over bijvoorbeeld een maatschappelijk gedreven thema of een nieuw materiaal, en samen met peers toe te werken naar een presentatiemoment. Ook zien ze deze opportuniteit als een gecureerd, gedragen platform dat waarde geeft aan hun product of concept en het mogelijk maakt om het te delen met partners als bedrijven, overheidsdiensten of eventueel zelfs het brede publiek.

Een award functioneert als katalysator voor een praktijk

Awards en prijzen creëren niet alleen visibiliteit naar de eigen sector en het grote publiek, maar dragen als een kwaliteitslabel bij aan de **geloofwaardigheid van een oeuvre**. De awards die gepaard gaan met een geldprijs – wat nu enkel voor de Henry van de Velde Award Young Talent en de Ultima voor Architectuur en Toegepaste Kunsten het geval is – fungeren als katalysator voor de ontwikkeling van een artistiek oeuvre. Zo getuigt een ontwerper hoe de geldprijs – in combinatie met een professioneel gedraaid filmpje en de vele artikels in de pers – haar de kans geeft om deel te nemen aan een buitenlandse beurs en ze dankzij die context een extra beurs via Flanders Investment & Trade verkrijgt. Wat voor een individuele ontwerper niet evident is, aangezien 'arbeidsmarktcreatie' een belangrijke voorwaarde is. Of hoe een eerste award een reeks kansen kan genereren.

4.2.4 Bedreigingen

Er zijn steeds minder awards, en de geldprijzen staan onder druk

De voorbije decennia zijn verschillende awards afgeschaft, zoals de provinciale prijzen. Bij andere awards is de financiële ondersteuning verloren gegaan, zoals bij de Designer van het Jaar of de drie overige laureaten van de Henry van de Velde Awards (Lifetime Achievement, Company en Ecodesign by OVAM Award). Bij de Ultima voor Architectuur en Toegepaste Kunsten heeft het samenvoegen van architectuur en vormgeving ervoor gezorgd dat er de voorbije jaren amper nog designers pur sang tot laureaat zijn verkozen. Aangezien er behalve via deze awards **amper financiële input** in de sector is – waarvoor ontwerpers niet zelf eerst een aanvraag moeten schrijven – vormen de geldprijzen een eerder unieke vorm van ondersteuning. Ontwerpers geven aan dat awards er meer voor zouden moeten zorgen dat ze worden opgenomen in een netwerk, dat op lange termijn opdrachten genereert.

Een verouderd beeld van de discipline blijft bestaan

Doordat ontwerpers uit bepaalde subdisciplines hun werk nergens kunnen tonen en dat voor de buitenwereld dus zo goed als onzichtbaar blijft, heerst er nog steeds een **verouderd en incompleet beeld** van de sector. Terwijl deze nieuwe vormen van design internationaal aan belang winnen, blijven ze hier quasi onzichtbaar. Daardoor zetten onder meer scholen minder in op die nieuwe disciplines en zijn geïnteresseerde jongeren verplicht om naar het buitenland te trekken voor hun studies. Daarnaast gaan er op andere vlakken soms kansen verloren, omdat te weinig mensen de discipline en haar evolutie door en door kennen.

De focus ligt vooral op verkoopbaarheid, en te weinig op experiment

Als ontwerpers de kans krijgen om hun werk te tonen, ligt de focus vooral op verkoopbaar ontwerp en amper op het reflectieve experiment. Bij gebrek aan meer experimentele toonplekken zijn er ontwerpers die zelfs deelnemen aan beurzen met een prototype om zo feedback te krijgen, en het product verder te kunnen ontwikkelen. Ontwerpers geven aan dat de markt wordt gestuurd door haar eigen logica, maar niet per se door ontwerp kwaliteit en duurzaamheid. Ze hebben het gevoel dat ze soms in een neoliberale logica worden gedwongen, die **niet strookt met hun taak als ontwerper**. Bovendien zijn dat soort events niet gecureerd op een overkoepelende inhoudelijke visie, maar vooral op kwaliteit naar verkoopbaarheid toe en duren ze meestal niet lang. Daarom zetten ontwerpers soms **zelf toonplekken** op zoals Imaginair Art/space (cfr. 2.8.3) en stellen ze dat de toewijding soms zo groot is dat ze bereid zijn om hun eigen expo's te organiseren en te financieren. Tegelijk stellen ze dat het deugd doet dat bepaalde taken uit hun handen worden genomen en dat ze het waardevoller vinden als een derde, zoals een curator, hun werk selecteert en contextualiseert.

4.3 ONTWIKKELING, CREATIE EN PRODUCTIE

4.3.1 Sterktes

Ontwerpers worden ondersteund in ondernemerschap

Doordat een artistiek ondersteunend landschap ontbreekt, zijn ontwerpers van bij de start op zichzelf aangewezen om hun praktijk zelfstandig uit te bouwen en te zoeken naar manieren om zelfredzaam te zijn. Zowel op regionaal als provinciaal niveau bieden de verschillende organisaties **ondersteuning** in het uitbouwen van een onderneming, onder meer via tools, workshops, lezingen en artikels.

Specifieke beurzen blazen oude kennis nieuw leven in

Verschillende ontwerpers die via de beurzen voor het doorgeven van vakmanschap het **meester-leerlingtraject** hebben afgelegd, hebben aangegeven dat ze hier veel van hebben opgestoken. Ze gebruiken het artistieke leerproces en de kennis van hun meester nu in hun eigen praktijk, waardoor deze ambachtelijke, soms met verdwijnen bedreigde savoir-faire in leven wordt gehouden. Binnen de hernieuwde aandacht voor de 21ste-eeuwse maakmaatschappij met meer lokale productie, die het gemeenschapsgevoel aanwakkert, is dat een waardevol traject.

4.3.2 Zwaktes

Er zijn weinig kansen voor de ontwikkeling van nieuw werk

Ontwerpers die willen experimenteren, herbronnen of nieuw werk willen maken dat niet meteen een commercieel doel heeft, zijn daarvoor meestal aangewezen op zichzelf en moeten ervoor zorgen dat ze daarvoor **zelf (financiële) ruimte creëren**. Anders dan bij andere disciplines zijn er amper toonplekken, geen of bijzonder weinig creatieopdrachten en geen (internationale) residentieplekken met creatiebudget. Verder geven ontwerpers aan dat galerijen niet altijd willen investeren in de vaak sterk oplopende productiebudgetten van nieuwe stukken en dat er bij bedrijven nog weinig ruimte is voor experiment.

4.3.3 Kansen

Opportunities voor creatieopdrachten zoeken via overheidsinstellingen

Wellicht zijn er binnen bestaande kaders heel wat mogelijkheden voor ontwerpers, waar nu niet aan gedacht wordt, onder andere omdat een actieve, zichtbare matchmaker ontbreekt en omdat een verouderd beeld van de discipline heerst. Ontwerpers beschouwen het als een gemiste kans als een overheidskantoor wordt ingericht met meubilair van een internationaal meubelbedrijf, terwijl de overheid **een inspirerende voorbeeldrol** zou kunnen spelen in het kiezen voor lokaal ontwerp. Zo koos de gemeente Eindhoven recent niet voor catalogusverlichting die aan alle normen voldeed voor het nieuwe stadspark, maar gaf ze een creatieopdracht aan Nederlandse ontwerpers voor experimentele verlichting op zonne-energie. Ontwerpers geven aan dat het in Nederland erg ingeburgerd is om ontwerp opdrachten te krijgen rond bijvoorbeeld de herinrichting van een straat of de verbetering van een buurt. Ook bij de realisatie van bijvoorbeeld grootschalige kunstinstallaties in de publieke ruimte en het bouwen of renoveren van musea liggen er kansen voor creatieopdrachten voor ontwerpers. Bij de inrichting van musea kunnen ontwerpers bijvoorbeeld een meerwaarde bieden op het vlak van grafische vormgeving, meubilair en het inclusiever maken van de museumwerking. Ook kunnen ze de museumshop naar een hoger niveau tillen, zowel wat het interieurontwerp als het gamma betreft. Zo biedt de shop van het Textielmuseum in Tilburg een kwalitatief hoogstaand en origineel aanbod aan producten van designers.

Openbare aanbesteding toegankelijker maken

Ontwerpers stellen dat een openbare aanbesteding een welgekomen kans biedt om een opdracht uit te voeren op een publiek toegankelijke en zo cultureel geïnspireerde plek, wat hen extra motiveert om een kwalitatief ontwerp neer te zetten en hen nadien meer naamsbekendheid geeft. Ze zeggen dat hier nog meer mogelijkheden zijn door bijvoorbeeld niet te kiezen voor banken uit een catalogus, maar een creatieopdracht te geven voor specifiek ontworpen parkbanken met een speelprikkel, zeker als het systeem beter zou worden afgestemd op de **specifieke werkcontext van een ontwerper**.

honderd objecten op een bedrag van 10.000 euro, wat voor het museum wel een grote som is op het totaalbudget van de expo.

Ontwerpers en industrie zitten niet altijd meer op dezelfde golflengte

Ontwerpers binnen en buiten de reflectiegroepen en uit verschillende generaties geven aan dat er nog **weinig ruimte is voor experiment** binnen de meeste bedrijven en dat bedrijven minder risico's durven nemen op het vlak van design. Samenwerkingen zijn nu eerder gebaseerd op het creëren van een hype of capsulecollectie en minder op langdurige, inhoudelijk diepgaande trajecten. Ze geven aan dat er binnen bedrijven meestal geen tijd en/of budget voorhanden is voor een onderzoek op lange termijn, waardoor bepaalde thema's zoals duurzaamheid niet voldoende kunnen worden uitgediept. Ontwerpers geven aan dat bedrijven vroeger meer risico's durfden nemen en het ontwerptraject samen met de ontwerper aflegden, waardoor er innovatieve oplossingen ontstonden. Nu kiezen meer bedrijven sneller voor een product waarvan ze weten dat het zal verkopen en verwachten ze van de ontwerper dat die een kant-en-klaar project aanlevert. Doordat de **diepgaande dialoog** tussen de externe ontwerper en de interne vaklui **verloren gaat**, boeten producten aan kracht in. Volgens hen worden ze zo gedwongen om een marketeershouding aan te nemen en te berekenen hoeveel tijd ze kunnen investeren in functie van het budget, terwijl dat niet overeenstemt met een gedegen ontwerpershouding. Verder vertellen ze dat ze het moeilijk vinden om met een stoel in hun auto naar een bedrijf te rijden, maar geen andere opportuniteiten hebben om in contact te komen met bedrijven. Tegelijk voelen niet alle ontwerpers zich geroepen om te ontwerpen voor de industrie en zoeken ze via kleinschalige maakateliers naar andere opportuniteiten om een lokaal, betaalbaar en verantwoord product te kunnen aanbieden.

Bedrijven krijgen niet voldoende inhoudelijke ondersteuning

Bedrijven weten vaak niet welke richting ze nu best uitgaan om in de toekomst een duurzamer product of service te hebben. Ze hebben weinig zicht op wat de consument zal aanvaarden, maar voelen dat veel consumenten de waarde van bijvoorbeeld ecodesign nog altijd niet inzien. Het management zelf moet **de waarde van ecodesign** inzien en willen investeren in de ontwikkeling ervan. Ontwerpers geven aan dat dat alleen gebeurt als er binnen het bedrijf een visionair is die op lange termijn kan en durft denken, maar dat er algemeen een tekort aan ondersteuning en tijd voor onderzoek is.

Tegelijk werpen de ontwerpers op dat de nieuwe generatie consumenten hogere verwachtingen heeft en cancelcultuur bedrijven forceert om authentiek te handelen. Ontwerpers geven aan dat ze bedrijven kunnen helpen om de ommekeer te maken en te vermijden dat ze door het gebruik van uitgeholde concepten vervreemden van de consument. Ontwerpers geven aan dat ze de **transitie naar een wereld met minder, maar kwalitatievere producten** mee kunnen vormgeven, waarbij duurzaamheid en betaalbaarheid hand in hand kunnen gaan.

Galerijen, bedrijven, stichtingen of musea bieden weinig tot geen financiële ondersteuning

Op de verschillende niveaus die financiële ondersteuning zouden kunnen bieden bij de creatie

4.4 REFLECTIE, DISCOURS, ARCHIVERING EN ONDERZOEK

4.4.1 Sterktes

Stevige basis uit het verleden

Tussen 1992 en 2016 had Design Vlaanderen met Kwintessens haar eigen tijdschrift. Samen met de catalogi van de triënnales en het archief vormt dit een **sterke basis voor onderzoek** over de evolutie van de sector in die periode. Ook de archieven van Moniek Bucquoye, de Biënnale Interieur en het Brusselse Design Centre – dat er onder andere kwam op initiatief van de FOD Buitenlandse Zaken om het Belgische imago kracht bij te zetten – kunnen bijdragen aan het onderzoek over het recente verleden. Ontwerpers geven aan dat ze het belangrijk vinden dat dit verleden onderhouden en gedeeld wordt **via archieven en tentoonstellingen**, zodat ze een positie ten opzichte van de eigen geschiedenis kunnen innemen.

Uitgebreid aanbod aan lezingen

Op het vlak van lezingen, die onder meer voor grafisch ontwerp essentieel zijn voor het delen van kennis over het ontwerpproces, is er een uitgebreid aanbod. Zowel op kunsthochscholen, tijdens festivals of aansluitend bij een evenement zijn er specifieke lezingen. Het aanbod samenbrengen in een gestroomlijnde communicatie zou eventueel een **toegevoegde waarde** kunnen betekenen.

4.4.2 Zwaktes

Er zijn amper publicaties rond design

De voorbije jaren zijn er amper publicaties rond design uitgebracht. In eigen land vormt de catalogus van de Henry van de Velde Awards een uitzondering, samen met enkele catalogi naar aanleiding van tentoonstellingen. Het gaat vaak om internationale initiatieven, die wel inzicht bieden in de discipline als geheel, maar niet concreet in de eigen designscene. Daarnaast zijn er soms internationale publicatiehuizen die monografieën over bekende ontwerpers als Vincent Van Duysen of Muller Van Severen brengen. Maar het merendeel van de scene blijft **onderbelicht** en verdwijnt, terwijl die zowel vandaag als in de toekomst als een klankbord zou kunnen fungeren.

Wat nu in het veld gebeurt, gaat verloren

Doordat de huidige evoluties en projecten niet worden beschreven of bijgehouden, zal **reflectief onderzoek** over deze periode in de toekomst veel fragmentarischer en een stuk moeilijker zijn. Sommige zaken gaan wellicht definitief verloren. Ontwerpers geven aan dat ze het gevoel hebben dat Instagram het enige archief is momenteel, en dat dat te vluchtig is en de meerlagigheid van de discipline niet kan vatten. Omkaderaars geven aan dat er op het vlak van reflectie **grote hiaten** zijn.

//

Onderzoek is niet altijd voldoende zichtbaar

Aan de verschillende kunsthogescholen gebeurt er **artistiek onderzoek** rond de discipline, maar dat blijft vaak eerder onzichtbaar voor de buitenwereld. Daarnaast zijn er enkele mensen bezig met academisch onderzoek, maar blijft dat relatief beperkt. Zo verschijnt het drietalige Tijdschrift voor Interieurgeschiedenis en Design meestal één keer per jaar, met het meest recente nummer over Vrouwen en Design in België (2023). Al vertaalt Design Museum Brussels af en toe wel onderzoek naar tentoonstellingen, zoals Untold Stories over vrouwelijke ontwerpers in België.

Het netwerk van curatoren en critici is beperkt

Doordat design niet meer zo sterk gelinkt is aan cultuur en algemeen vrij onzichtbaar is, en er weinig toonplekken, ontwikkelingstrajecten of publicatiekanalen zijn, komen er geen disciplinespecifieke curatoren of critici bij. Musea geven aan dat ze onvoldoende mensen kunnen inzetten op het onderzoek naar hun collecties. Ontwerpers formuleren de nood aan een breder, vooruitstrevend kader, zodat ze er hun eigen werk aan kunnen toetsen, of – idealiter - dat een buitenstaander hun werk kadert en zo betekenis geeft in een groter geheel. Een **overkoepelende, gecureerde blik** zou het veld kunnen aanwakkeren en ervoor zorgen dat de producten, diensten of omgevingen nog beter zijn afgestemd op onze toekomstige realiteit.

Het eigen verleden wordt te snel vergeten

Buitenlandse ontwerpers die nu hier wonen en werken begrijpen niet waarom we ons eigen verleden zo snel vergeten, en niet meer doen om die **traditie in ere te houden** door er verder aan te bouwen met hedendaags ontwerp.

4.4.3 Kansen

Terug aanpikken bij geschreven reflectie

In het veld leeft de wil om opnieuw een **tijdschrift** aan design te wijden en daarvoor de krachten te bundelen. Als een soort tussenplek – tussen de meer en meer op het beeld gerichte lifestylejournalistiek en academische publicaties – zou dat **inhoudelijk sterke artikels** kunnen brengen die niet alleen inzicht bieden in evoluties binnen de sector of maatschappij, maar ook inzoomen op bepaalde ontwerpen of oeuvres. Dat zou het aanbod uit andere disciplines - zoals A+ Architecture in Belgium voor architectuur, Glean voor beeldende kunsten, Etcetera voor podiumkunsten of het meer overkoepelende De Lage Landen – kunnen aanvullen en er op termijn eventueel mee in dialoog kunnen gaan. Ontwerpers geven aan dat ze waarde hechten aan een tijdschrift en daarvoor zouden willen betalen.

Publicaties vormen een visitekaartje

Voor internationale promotie ontwikkelde Wallonie Bruxelles Design Mode een kleinschalige publicatie die inzicht biedt in het veld en zo tegelijk een archief aanlegt. Terwijl de eerste twee edities zich focusten op de Franstalige scene met bijvoorbeeld een uitgave rond

textielontwerpers, heeft Wallonie Bruxelles Design Mode voor de derde, meer algemene editie rond Belgisch design de krachten gebundeld met MAD Brussels en Flanders DC. Ook het boek DesignX50 van Designregio Kortrijk vormt achteraf niet alleen een interessant reflectiedocument, maar was ook een promotioneel paradepaardje voor de regio rond Kortrijk. Het Instagramkanaal Belgium is Design promoot het hele jaar door Belgisch design, en niet louter tijdens een buitenlandse beurs. Ontwerpers denken dat **publicaties een internationaal visitekaartje** kunnen vormen, eventueel los van een fysieke presentatie in het buitenland.

Een internationaal netwerk uitbouwen

Om ervoor te zorgen dat lokale ontwerpers meer zichtbaarheid krijgen in het buitenland en in een internationaal referentiekader worden opgenomen, is het nodig om **buitenlandse curatoren** uit te nodigen en een sterk netwerk uit te bouwen. Meer inzetten op het brengen van designnieuws naar buitenlandse journalisten en media onder de noemer Belgium is Design kan de **internationale reputatie** kracht bijzetten.

Reflectie staat met beide voeten in de realiteit

Doordat design als veld bezig is met de concrete problemen en oplossingen voor de gewone burger, kan een breder opengetrokken discours rond design mensen aanzetten om diepgaander stil te staan bij hun leefwereld en er – zeker in tijden van artificiële intelligentie of greenwashing – met een **hernieuwde, kritische blik** naar te kijken. Verder biedt cultuur inzicht in onze collectieve waarden, gebruiken en overtuigingen en kan reflectie rond design bijdragen aan een attitudeverandering. Dat strookt met de visie van docenten dat ontwerpers in eerste instantie moeten worden opgeleid tot kritische geesten die transdisciplinair verbanden kunnen leggen en zo een **draagvlak voor verandering** kunnen creëren.

De banden met de academische wereld aanhalen

Verschillende kunsthochscholen zetten momenteel in op een sterkere communicatie en werking rond hun academisch onderzoek, onder meer in de vorm van onderzoeksfestivals of expo's. Daarnaast kunnen de **banden met de academische wereld** verder worden aangehaald en zou het aantal thesen met design als insteek binnen de richting Kunstwetenschappen sterker gestimuleerd kunnen worden.

4.4.4 Bedreigingen

Er is geen overkoepelende, gedragen stem

Niemand is op dit moment bezig met het ontwikkelen van een overkoepelende visie of het volgen en delen van de internationale trends en evoluties. Een **toegewijd platform** voor reflectie, zowel online als offline, ontbreekt. Ontwerpers geven aan dat dit hen zou kunnen helpen in het ontwikkelen van hun concepten, en van bedrijven is geweten dat ze zelf niet altijd inzicht hebben in hoe ze best kunnen evolueren.

5 AANBEVELINGEN

5.1 HET LANDSCHAP INHOUDELIJK VOEDEN EN ZO LATEN BLOEIEN

Uit de analyse van het huidige veld op basis van de vijf functies van het Kunstendecreet – ontwikkeling, productie, presentatie, participatie, reflectie – blijkt dat in alle functies hiaten op te vullen zijn en dat er op het vlak van bepaalde functies – zoals ontwikkeling, productie en reflectie – amper kansen zijn voor lokale ontwerpers. Op het vlak van participatie zijn er spelers, initiatieven en opleidingen, maar liggen er nog veel meer mogelijkheden. Zeker omdat cocreatie en participatie aan belang winnen binnen de nieuwste subdisciplines in design. Die zijn minder gericht op een product en kunnen opnieuw veel dichterbij de mensen staan, maar komen op dit moment amper aan bod in Vlaanderen.

Hoewel er talrijke voorbeelden zijn van individueel sterke praktijken of initiatieven en we in Vlaanderen kunnen terugblikken op een rijke designtraditie, krijgt de sector op artistiek-inhoudelijk vlak onvoldoende ondersteuning. De laatste tien jaar zijn er belangrijke spelers weggevallen. Instagram is nu de voornaamste plek voor promotie en reflectie, wat uiteraard niet overeenstemt met een degelijk cultuurbeleid. Dat er geen overkoepelende, inhoudelijke visie en werking is, zorgt ervoor dat elk individu – zij het een ontwerper, bedrijf of actor – zelf een relevant kader moet opbouwen en in staat moet zijn om dat constant aan de veranderende context aan te passen. De werking van het vernieuwde Design Museum Gent en de opstart van het Vlaams Expertisecentrum Design kunnen wellicht niet alle noden opvangen. Met een overkoepelende visie, een meerledige structuur en verenigde krachten van alle in een subdiscipline gespecialiseerde spelers kan op basis van de vijf functies van het Kunstendecreet een ambitieus cultuurbeleid worden opgezet. Dat kan de discipline voortdurend laten transformeren en zo maatschappelijke veranderingen mee helpen captureren en stimuleren.

Op korte termijn

1. Een laagdrempelige plek creëren waar op een dynamische manier via kleinschalige, regelmatige en gecureerde presentaties kan worden ingespeeld op relevante topics binnen het veld. De externe blik van een curator geeft extra diepgang aan het werk en biedt de ontwerper de kans om zijn werk in een niet-commerciële context te presenteren. Het proces kan hier eventueel voorrang krijgen op het eindresultaat. Deze presentaties kunnen het discours aanwakkeren en de ontmoeting tussen peers uit de diverse subdisciplines maar ook bedrijven of overheidsdiensten stimuleren. Eventueel kan dat op langere termijn bijdragen aan de zichtbaarheid en het inzicht in de sector bij het grote publiek.
2. Het Vlaams Expertisecentrum Design voldoende zichtbaarheid en autonome slagkracht geven en ervoor zorgen dat er fysieke ruimte, mensen en middelen zijn om een grondig,

//

van dit hotel/sportclub/co-workingplek/horecagebeuren een vlaggenschip voor Belgisch design te maken.

6. Nadenken over hoe de banden tussen vakmanschap, design en immaterieel erfgoed kunnen worden aangehaald. In het kader van de 21^e-eeuwse maakmaatschappij grijpen ontwerpers terug naar ambachtelijke technieken om lokale, meer tactiele producten te kunnen maken, maar ook rituelen en gebruiken kunnen een hernieuwde relevantie krijgen. Samenwerkingen met musea als het Industriemuseum in Gent, DIVA, museum voor diamant, juwelen en zilver in Antwerpen of het GlazenHuis in Lommel zouden hieraan kunnen bijdragen.

5.2 DE ONTWERPER PRAKTISCH ONTZORGEN EN ONDERSTEUNEN

Op het vlak van ondernemerschap is er zowel op Vlaams als op provinciaal niveau voldoende ondersteuning. Via tools, workshops en opleidingstrajecten krijgen ontwerpers begeleiding bij het ontwikkelen van hun praktijk als bedrijf, en onder meer via gedeelde oproepen worden ontwerpers in contact gebracht met firma's of overheidsdiensten die op zoek zijn naar een designpartner. Vooral de provinciale spelers zetten sterk in op dat netwerkaspect.

Tegelijk blijven er voor de praktische omkadering van een ontwerppraktijk hiaten bestaan. Dat ontwerper geen erkend beroep is en dat er geen (leden)organisatie is die hen bijstaat, maakt dat elk individu leergeld moet betalen, terwijl een meer collectieve ondersteuning dat zou kunnen voorkomen. Ontwerpers geven aan dat er daardoor minder waarde wordt gehecht aan hun werk en dat het niet als een echt beroep wordt aanzien, wat de uitoefening bemoeilijkt. Hoewel dit de grenzen van een strikt cultuurbeleid overschrijdt, belemmert dat gebrek ontwerpers in de uitbouw van hun praktijk en is het in die zin wel degelijk gelinkt.

Op korte termijn

1. Naar analogie met de architectuur zou er een soort 'team designmeester' kunnen komen, die een algemeen kader rond goed opdrachtgeverschap of faire verloning schept en ervoor zorgt dat overheden of bedrijven de toegevoegde waarde van een ontwerp beter begrijpen, begeleiding krijgen in het samenwerkingsproces en op een correcte manier met ontwerpers omgaan.
2. Procedures voor openbare aanbestedingen zowel ontwerpmatig als administratief beter afstemmen op de realiteit van de ontwerper, en meer stroomlijnen tussen de verschillende stadsbesturen. Stadsbesturen aanmoedigen om meer samen te werken met ontwerpers en zo de waarde van kwalitatief design mee uit te dragen. Onderzoeken of de bedragen kunnen worden opgetrokken, hoe de balans tussen de gevraagde input en de voorziene vergoeding evenwichtiger kan worden gemaakt en of prijs als criterium minder gewicht kan krijgen.

3. Uitwisseling tussen ontwerpers onderling faciliteren over meer praktische zaken waarmee ze geconfronteerd worden, door bijvoorbeeld thematische sessies te organiseren, waar ze elkaar kunnen ontmoeten en tips kunnen uitwisselen. Idealiter worden die sessies begeleid door een externe specialist, zoals een advocaat of boekhouder.
4. Toegankelijke werkplekken creëren voor ontwerpers. Bij de start van een artistieke carrière vormt de ondersteuning in de vorm van een atelierplek een belangrijke hulp. Dat de buitenwereld niet altijd beseft dat ontwerpers vandaag vaak een atelier nodig hebben, zorgt ervoor dat ze niet altijd toegang krijgen tot het bestaande netwerk. Ook kleinere steden kunnen worden aangemoedigd om in te zetten op plekken die (tijdelijk) als ateliers kunnen worden gebruikt.

Op middellange termijn

1. Op middellange termijn zou dit ‘team designmeester’ via communicatie over deze projecten meer visibiliteit en waarde aan de sector kunnen geven en als ambassadeur nieuwe opdrachten kunnen genereren. Eventueel kunnen daar kwaliteitslabels aan worden gekoppeld, die opdrachtgevers op weg helpen om de juiste ontwerper te vinden.
2. Jonge ontwerpers begeleiden in de overgang van de schoolbanken naar de opstart van een (vaak) zelfstandige activiteit en hen wegwijs maken in het aanbod van de verschillende spelers. Eventueel zou daar een principe van meter/peterschap voor kunnen worden opgezet.
3. De overheidsfinanciering beter afstemmen op de specificiteit van de discipline. Zo voorzien onder andere de ministeries Cultuur, Onderwijs, Wetenschap en Buitenlandse Zaken in Nederland middelen voor het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie – met een jaarlijkse investering van circa twintig miljoen euro, die het vanuit zijn specifieke expertise aan designprojecten toekent – en werkt ook Wallonië Bruxelles Design Mode volgens een overkoepelend principe. Ook in Vlaanderen kan dat de coherentie in de ontwikkeling van een praktijk en het veld in het algemeen ten goede komen. Ontwerpers werken altijd op het snijvlak van verschillende beleidsdomeinen. Dat ze nu gedwongen worden om hun praktijk in een hokje te duwen, voelt onnatuurlijk aan. Dat Design Vlaanderen vroeger over extra eigen middelen beschikte, bood een antwoord op dat hiaat.
4. Organisaties zijn vragende partij om meer over de beleidsdomeinen heen te kunnen werken en daarvoor middelen te kunnen combineren. Nu is er soms te weinig overleg of kijken de beleidsdomeinen met een licht andere bril, waardoor dat niet kan. Nochtans is transversale werking nodig om kruisbestuivingen en nieuwe inzichten te stimuleren.
5. Het opzetten van een structurele advieswerking of beroepsfederatie. Ontwerpers geven aan dat ze daarvoor een financiële bijdrage zouden willen leveren, op voorwaarde dat die organisatie hen met raad en daad kan bijstaan.
6. Over het volgen van bijscholingen, workshops of masterclasses in het buitenland zou een visie en een (financieel) beleid moeten worden opgezet. Die internationale kennisdeling kan ertoe bijdragen dat het veld zichzelf kan blijven heruitvinden en een progressieve,

genueanceerde visie kan ontwikkelen. Specifiek voor productontwerpers zou de ondersteuning eruit kunnen bestaan om collectieve pitchsessies te organiseren met buitenlandse producenten.

7. Ontwerpers zien mogelijkheden voor een impactvollere wetgeving en willen daar graag hun schouders onder zetten. Zo kan een doordacht policy design ervoor zorgen dat nieuw ontgonnen grondstoffen duurder worden dan gerecycleerde of dat een nieuwe printer duurder is dan nieuwe cartridges. Een wetgeving die de oorzaak aanpakt, en niet louter het gevolg, kan bijdragen aan een duurzaam geïnspireerde groei.

5.3 HET LANDSCHAP VERZORGEN, VERSNIJPERING TEGENGAAN EN DE ZICHTBAARHEID VERGROTEN

Een van de grootste problemen waar de designsector mee kampt, is onzichtbaarheid. Naar de buitenwereld toe zorgt dat ervoor dat er een verouderd en ondergewaardeerd beeld van de discipline blijft bestaan. Het grote aantal subdisciplines, de constante transformatie van het veld op het ritme van de maatschappelijke veranderingen, het gebrek aan een artistiek-inhoudelijke trekker en het ontbreken van een belangenorganisatie dragen daartoe bij. De organisaties die er nu zijn, zetten vooral in op economie en ondernemerschap. Om de versnippering op dat vlak tegen te gaan heeft Flanders DC recent de opdracht gekregen om meer overleg met onder meer andere spelers, partners uit het onderwijs en de bedrijfswereld in te bouwen. De complexiteit van de discipline vraagt om complementair te werken, waarbij elke organisatie vanuit een specifieke sterkte een bepaald stuk van de discipline kan ondersteunen. Hoewel dat zeker een stap in de goede richting is, moeten de krachten ook op artistiek-inhoudelijk vlak gebundeld worden. Mocht er vanuit deze twee belangrijke poten voor de sector – cultuur en economie – een overkoepelende, gedragen visie en beleid komen voor alle subdisciplines, dan zou dat de sector meer zichtbaarheid en zo ook waarde kunnen geven. Enkel met een holistische visie en tegelijk ruimte voor meerstemmigheid zal het volle potentieel van de designsector tot zijn recht komen en zullen ontwerpers effectief hun rol als vormgevers van onze toekomst kunnen vervullen.

Op korte termijn

1. Het landschap verder cureren en ophijsten voor welke diensten of expertises ontwerpers bij welke organisatie of persoon kunnen aankloppen. Hoewel het goed is dat er diverse organisaties zijn, is het nodig om hun werking inzichtelijker te maken en eventueel beter op elkaar af te stemmen. Dat kan hiaten aan het licht brengen, waardoor die vervolgens kunnen worden ingevuld.
2. Deze praktische informatie over de sector op één plek (website/publicatie) bundelen, zodat ontwerpers makkelijk hun weg vinden naar de verschillende diensten binnen het

Op middellange termijn

1. Inspelend op de opnieuw aangehaalde banden tussen ambacht, erfgoed en design, en naar analogie met landen als Nederland en Groot-Brittannië, zou er op termijn een soort Design Council en Crafts Council kunnen komen. Hoewel hun werking niet volledig gelijk zou lopen, zijn er zeker overlappingen waar de twee elkaar kunnen versterken. Al zal het onderzoek Crafting Futures nieuwe inzichten brengen over de wenselijkheid van een Crafts Council. Ook de Europese Unie schuift zowel design als ambacht naar voren in haar toekomstig beleid binnen de New European Bauhaus en Green Deal.
2. Aangezien de disciplines meer naar elkaar toegroeien en de context van de publieke ruimte goed zou kunnen aansluiten bij een designpraktijk, zou het interessant zijn om te onderzoeken of en hoe er ruimte kan worden gemaakt voor design bij de grootschalige kunstbiënnales. Dat zou ook een uitwisseling van expertise tussen curatoren stimuleren. Naar het voorbeeld van Triënnale Brugge, dat de grens opzoekt tussen architectuur en beeldende kunst, zou dat (deels) kunnen worden opengetrokken naar vormgeving binnen andere kunst- of architectuurevenementen.
3. Naar buitenlands voorbeeld – zoals in het Stedelijk Museum Amsterdam – zou binnen musea de wisselwerking tussen kunst en design verder kunnen worden verkend, zodat bezoekers een introductie krijgen in design en eventuele gelijkenissen kunnen ontdekken in de ontwikkeling van de twee disciplines. In Mechelen heerst bijvoorbeeld de vraag of de meubeltraditie, die door de Voortgezette Opleiding Meubelontwerp aan Thomas More wordt verdergezet, nergens kan worden belicht en als een levend lab studenten kan inspireren.
4. Kinderen laten kennismaken met design als mogelijk beroep, maar ook als manier om de wereld op school kritisch in vraag te leren stellen. Dat zou de sector meer zichtbaarheid geven. Zo vermeldt de Kunstendag voor Kinderen op haar website alle disciplines behalve design, terwijl er wel deelnemende organisaties zijn die hierop inzetten.
5. Als het eigen veld opnieuw voldoende sterk is, samenwerkingen met andere disciplines faciliteren. Als het lokale veld voldoende sterk is, inzetten op internationale promotie. Zoals bijvoorbeeld 3daysofdesign in Kopenhagen toont, heeft design de potentie om het land cultureel op de kaart te zetten en economische meerwaarde te creëren.

samenkomen, betrokken worden en kunnen brainstormen met peers werd daarbij als positief ervaren.

Verder werd tijdens journalistieke activiteiten informeel gepolst bij ontwerpers naar hun mening, struikelblokken en ideeën, en werd **bepaalde informatie zo afgetoetst**. Ook werd er gesproken met mensen uit de architectuurwereld om hun werking beter te begrijpen, en werd er deelgenomen aan het Sectormoment Architectuurcultuur in De Singel. Tegelijk werd tevergeefs meermaals getracht om mensen van bijvoorbeeld de Britse Design Council te strikken, net als curator-journalist Max Fraser of de initiatiefnemers van Design Can. Aangezien de inhoudelijke evoluties regelmatig terugkwamen in de gesprekken met de ontwerpers – en al aan bod waren gekomen in een eerder door de onderzoeker gepubliceerde tekst over de toekomst van de sector in de catalogus van de Henry van de Velde Awards (2024), werd besloten dat de verzamelde informatie voldoende representatief was in het kader van dit onderzoek.

Deze eerste fase – waarbij het verzamelen van informatie centraal stond - liep tussen januari en juli 2024, en werd om de paar maanden opgevolgd door de stuurgroep. De tweede fase – die van het eigenlijke schrijven - liep tussen september en december 2024, en werd intensief opgevolgd door de stuurgroep. De 40 voorziene pagina's werden er ongeveer 75, wat zich reflecteert in het aantal gewerkte dagen. Voor de eenvoud werd algemeen geopteerd om 'zijn' als gender te gebruiken.

Op basis van alle losse fragmenten uit de bovenstaande gesprekken zijn de **sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen** van het veld opgelijst. Om er een concrete structuur aan te geven is volgens de verschillende functies binnen het Kunstendecreet gewerkt, en is een extra hoofdstuk toegevoegd over de specificiteit van de discipline. Dat laatste overschrijdt de grenzen van een strikt cultuurbeleid, maar maakt – omwille van het specifieke karakter van design op de grens tussen economie en cultuur – integraal deel uit van de ontwerpersrealiteit. Die SWOT-analyses hebben geleid tot **drie overkoepelende aanbevelingen**, die op hun beurt zijn opgedeeld in 45 concretere aanbevelingen voor de korte en middellange termijn.

Dit onderzoek omvat inzichten van:

(design professionals) Pascal Cools, Gonda Desmedt, Evelyn Lafond, Brigitte Mouligneau, Stijn Debaillie, Lise Van Tendeloo, Klara Desmedt, Heleen Van Loon, Kim Vandeloo, Sofie Clerix, Ils Huygens, Jorijn Neyrinck, Katrien Laporte, Annelies Thoelen, Evi Swinnen, Lies Van Assche, Adinda Van Geystelen, Natalie Maertens, Hanne Strobbe, Tine Poot, Stijn Maes, Evelien Pieters, Inge Vranken, Dieter Van den Storm, Laure Capitani, Arnaud Bozzini, Marie Pok, Clio Brzakala, Véronique Closon, Ornella La Vaccara, Zsuzsanna Böröcz.

(onderwijs) Tom Callebaut, Wim Van der Vurst, Caroline Goossens, Els De Vos, Inge Somers, Marieke Swerts, Geertje Lathouwers, Hans Lecompte, Tomas Navratil, Alexis Jacoby, Ben Hagenaars, Becky Verthé, Mariëlla Devos, Hugo Puttaert, Sonja Spee, Ronny Duquenne, Didier

Deschrijver, Ludovik Colpaert, Laure Van Brempt, Cathérine Biasino, Fabienne Beernaert, Nansi Van Geetsom.

(ontwerpers) Sep Verboom, Leda Devoldere, Heleen Sintobin, Leroy Meyer, Pieter Bostoens, Sophie De Somere, Wouter Persyn, Raf Thienpondt, Jurgen Verstrepen, Frederik Delbart, Maarten Statius Muller, Janna Beck, Joris Vanbriel, Bram Kerkhofs, Thomas Lomm  e, Nel Verbeke, Bruce Vansteenwinkel, Theresa Bastek, Archibald Godts, Linde Freya Tangelder, Nathalie Van der Massen, Claire Warnier, Bas Pattyn.

6.2 TREFWOORDENLIJST: DE VERSCHILLENDE SUBDISCIPLINES EN SPECIFIEKE BEGRIPPEN

Naar analogie met de Veldverkenning Vormgeving (2019) kan het veld worden opgesplitst in vier grote subdisciplines, die elk op hun beurt uit meerdere niches bestaan. Ten opzichte van 2019 is vooral de categorie van het Immaterieel design verder uitgebreid omdat ze kan bijdragen aan een betere vormgeving van de maatschappij zelf, en binnen Grafisch ontwerp leidt de digitalisering tot nieuwe subdisciplines.

Materieel design

Industrieel productdesign: de creatie van producten met nieuwe of herdachte eigenschappen die inspelen op de noden van een gebruiker of nichemarkt, en die binnen een industriële context in serie kunnen worden geproduceerd.

Collectible design: stroming waarbij ontwerpers zelf unieke stukken of stukken in beperkte reeksen produceren en zo, net als een kunstenaar, een persoonlijk artistiek universum creëren. In die zin wordt deze stroming ook wel ‘functional art’ genoemd.

Ecodesign: brengt een levenscyclusaanpak tot bij de designers met als doel de impact van het product of de dienst op het milieu zo laag mogelijk te houden. De milieu-impact van een product aanpakken gaat verder dan het zoeken naar ecologische materialen. Een product heeft veel meer dimensies dan materiaal alleen, en op al deze vlakken zijn er interventies mogelijk.

Material based arts: in deze niche staat een materiaal, zoals bijvoorbeeld keramiek, centraal en vervagen de grenzen tussen de drie disciplines, meer bepaald ambacht, design en beeldende kunst.

Bioregionaal design: stimuleert om de lokale productiemogelijkheden en materialen opnieuw te verkennen, en onder meer door het herinzetten van ambachtelijke kennis, het bedenken van nieuwe systemen en het opzetten van een overkoepelend netwerk een kleinschalige, duurzame productie te realiseren.

Textielformgeving: het ontwerpen van stoffen op basis van verschillende types draden en aan de hand van technieken zoals weven, breien, tuften of vilten.

Ruimtelijk design

Interieurvormgeving: het inrichten van interieurs van woningen, winkels of publieke plekken.

Scenografie: het bedenken van een overkoepelende inrichting voor een tentoonstelling, waardoor alle verschillende objecten deel worden van een geheel.

Grafisch design

Grafisch ontwerp: het ontwerpen van materialen met een communicatieve boodschap. Een grafisch ontwerper vertaalt ideeën en concepten naar o.a. logo's, posters, boekomslagen, brochures en maakt daarvoor gebruik van vormen, beelden, typografie, kleur en illustraties. Webdesign of visueel inzicht geven in data wordt vandaag als grafisch ontwerp gezien. Al zijn daar intussen volwaardige nieuwe subdisciplines als interaction design, of het ontwerpen van interacties tussen gebruikers en digitale producten, en usability design, dat via inzichten uit de psychologie de gebruiksvriendelijkheid versterkt, voortvloeit.

Illustratie: een tekening of afbeelding die bij een geschreven tekst hoort. Hoewel illustraties in principe niet op zichzelf staan, en een functie hebben, krijgen ze o.a. op festivals als Grafixx, nu steeds meer weerklank als autonome kunstvorm. Met motion design is hier een digitale variant gekomen, meer bepaald als een bewegende versie van illustraties voor een video of animatie.

Typografie: het ontwerpen van lettertypes en teksten, zowel voor gedrukte publicaties als digitale omgevingen.

Immaterieel design

Service design: het herontwerpen van dienstverlening door de ervaring van gebruikers en medewerkers te implementeren, en zo tot een betere service of dienst rond een product te komen.

Systemic design: helpt om complexe problemen te ontleden in kleinere delen, en er zo stap voor stap via co-creatie in pluralistische teams een oplossing voor te formuleren. Deze methode combineert systeemdenken – met een focus op het geheel – met mensgericht ontwerpdenken of human-centered design, waarbij op de delen en op het menselijke standpunt wordt gefocust.

Policy design: in deze subdiscipline wordt design ingezet om de processen te verbeteren die nodig zijn bij het uittekenen van een beleid. Dat design vertrekt vanuit de behoeftes van de burgers helpt om een beter beleid op poten te zetten.

organisatie of eenmanszaak die zich inschrijft in het KBO (Kruispuntbank van Ondernemingen) register legt zo één of meerdere codes vast. De vier- of vijfcijferige code geeft aan welk soort activiteiten je organisatie uitoefent.

Rebound-effect: het mogelijks negatieve neveneffect van positief bedoelde zaken zoals energie-efficiëntie of de circulaire economie, waardoor die hun doel (deels) missen.

Wicked problems: complexe maatschappelijke uitdagingen waarop geen eenduidig antwoord kan worden gegeven.

Departement Cultuur, Jeugd en Media
Simon Bolivarlaan 17
1000 Brussel
www.vlaanderen.be/cjm